Anul XVIII. Februarie—Martie 1928 Nr. 2—3.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 200 Lei. Pe o jumătate de an 100 Lei.
Un număr 15 Lei.

Elocvenţa unui buget, sau „deopotriva protecţiune a cultelor".

Până la realizarea unităţii noastre politice, viaţa Bisericii ortodoxe de sub stăpânirile streine a fost o viaţă de mucenicie. Instituţia sacră fiind cetatea nebiruită a naţionalităţii noastre, toate privaţiunile şi atacurile duşmanilor erau îndreptate împotriva ei. Slăbind Biserica ortodoxă, duşmanii neamului ţinteau slăbirea noastră naţională. Clerului i s'a refuzat multă vreme până şi libertatea morală de a se împărtăşi din luminile unei culturi superioare, iar Bisericii înseşi i s'au refuzat cele mai elementare drepturi de liberă desvoltare.

Privaţiunile şi atacurile împotriva cetăţii de apărare a neamului nostru au venit din toate părţile. Dela Habsburgii catolici şi dela principii calvini. Indeosebi dela cei dintâi, cari nu s'au sfiit să facă uz de cele mai neîndurate mijloace pentru «extirparea schizmaticilor». Când privaţiunile şi ispitele erau întâmpinate cu eroism, intra în acţiune bătaia şi temniţa; când nici acestea nu aveau puterea de a încovoia spinarea Valahilor îndărătnici în pravoslavia lor, intrau în acţiune tunurile, cari făceau una cu pământul locaşurile noastre sfinte.

Multă vreme a fost aşa.

Abia în a doua jumătate a veacului trecut Biserica noastră din cuprinsul fostei împărăţii habsburgice a ajuns să se bucure de o oarecare libertate şi protecţiune din

partea statului. Inegalitatea prăpăstioasă între Biserica ortodoxă şi celelalte culte însă, în ceeace priveşte tratamentul din partea statului, a rămas. Aşa ne-am dus viaţa şi în epoca «libertăţilor» şi a «protecţiunii» statului unguresc: noi cu robia şi sărăcia noastră, iar celelalte confesiuni cu privilegiile şi latifundiile lor. Jalbele noastre la împăratul erau zadarnice, iar Liga Naţiunilor încă nu exista...

*

A venit ziua izbăvirii neamului românesc şi ziua dreptăţii pentru toate bisericile din cuprinsul României Nouă.

A dreptăţii tuturora — nu a privilegiilor pentru una şi a robiei pentru altele. Biserica ortodoxă, care însemnează neamul românesc, a suferit prea mult pentru a fi în stare să-i mai dorească cuiva suferinţă; şi Românul este prea creştin pentru a-şi răsbuna pe cineva.

Prin Constituţia ţării «statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate şi protecţiune». O garantează dar n'o execută. Fiindcă, mire-se lumea de el, stat românesc, Biserica ortodoxă, căreia statul românesc îi debitează însăşi existenţa sa — şi în România mare a rămas tot «miluită», cu toată «dominanţa» ei, care se vede că a fost înscrisă în Constituţie numai pentruca politicianii noştri să aibă de ce-şi bate joc; câtă vreme cultele minoritare, în special cel catolic (de amândouă nuanţele) continuă să fie alintatele inconştiinţei româneşti.

Oricât de paradoxală şi revoltătoare ar fi această constatare, ea este perfect adevărată. Am arătat-o şi cu alt prilej şi o arătăm şi acuma, în speranţa că guvernanţii noştri îşi vor da seama de ciudăţenia acestei situaţii şi se vor îndura vr'odată să-i aplice corectivul necesar.

Dovada cea mai recentă a acestei stări incalificabile ne-o furnizează bugetul cheltuielilor Ministerului de culte şi arte pe exerciţiul anului 1928, a cărui elocvenţă nu admite nici un fel de replică.

Intr'adevăr acest buget este o dovadă, că şi astăzi în această ţară cu majoritatea zdrobitoare a credincio-

şilor ortodocşi, statul oferă un mult mai mare ajutor material bisericilor minoritare şi în special bisericii greco-catolice, cari sunt cu mult mai bine situate materialiceşte, decât Biserica ortodoxă, umilită şi tratată maşter de asupritorii de ieri.

Dar înainte de a înşira cifrele din buget, credem că sunt necesare câteva date statistice, pentruca comparaţia să fie cât mai uşoară.

In ţara noastră sunt în total cam 14 milioane de ortodocşi (cu sârbi cu tot); deci 75% şi cam 4 milioane alte confesiuni (25%), dintre cari cam 1.200,000 greco-catolici români (uniţi). Deci proporţia între ortodocşi şi uniţi este de 11 la 1. Ce ar fi mai natural, ca statul ţinând seamă şi de situaţia materială a diferitelor culte să acorde ajutorul în proporţia numărului sufletelor, ceeace ar fi just şi echitabil şi în conformitate cu principiul exprimat în constituţia ţării (Art. 22).

După statisticele oficiale, din proprietăţile bisericii la ortodocşii români din Mitropolia Ardealului revine câte un jugăr de pământ la fiecare 1777 suflete, pe când la uniţi câte un jugăr la fiecare 7 suflete. Biserica unită are deci în proporţia numerică de 253 de ori mai multă avere decât biserica ortodoxă.

La catolicii latini vine un jugăr la 6 suflete. Reforma agrară a schimbat întrucâtva această proporţie, însă nu în favorul Bisericii ortodoxe. Cu toată averea imensă ce o au biserica unită şi celelalte biserici minoritare, ele sunt sprijinite cu sume mult mai mari decât Biserica ortodoxă.

Bugetul întreg al Ministerului cultelor şi artelor pe 1928 este de 1,295.976,000 Lei, care se repartizează astfel: Cheltueli materiale şi personale ale Ministerului (art. 1—21, 28, 29) pag. 7—8 (5 la sută), 69.488,544 Lei. Cheltueli pt. arte 148.822,890 Lei, (art. 78—91) p. 11—12 (11 la sută), Biserica ortodoxă (art. 22—26), 31—56 pag. 8—9 (61 la sută) 776.754,454 Lei. Bisericile minoritare (inclusiv biserica unită) (art. 27, 30, 57—77) pag. 8, 10, 11, (23 la sută) 300.910,112 Lei.

Din această sumă revine bisericii unite suma de

125.774,771 Lei (cam a 6 parte din suma ce o primeşte Biserica ortodoxă).

Biserica unită în loc să primească a unsprezecea parte din bugetul Bisericii ortodoxe conform proporţiei numerice a ei, primeşte a 6 parte, abstrăgând dela averea considerabilă ce o are, ceeace constitue o mare nedreptate.

Dacă vom analiza mai deaproape cifrele singuratice din buget, tratamentul maşter al Bisericii ortodoxe va fi şi mai evident.

Bisericile minoritare (inclusiv biserica unită), deşi numără cel mult 25 la sută din populaţia ţării, primesc 39 la sută din cât primeşte Biserica ortodoxă, *deci un plus de 14 la sută*, — cu toate averile mari ce le au.

O şi mai mare nedreptate se face cu preoţii penzionaţi, văduvele şi orfanii de preoţi. Pe când celor din vechiul regat li se dă 100,000 (una sută mii) Lei (art. 34), — pentru biserica unită se prevăd 700,000 Lei (stat 99 pag. 84), *deci de 7 ori atâta.*

Tuturor acestor nenorociţi ai soartei, cu penziuni derizorii, li se dă abia a şaptea parte din cât capătă biserica unită, deşi vor fi cel puţin de 10 ori atâţia.

In ce priveşte penzionarii din Ardeal ai Bisericii ort., aceştia abia primesc suma de 500,000 Lei — cu considerare la penziile minime de 1000—3000 Lei pe an ce primesc aceştia.

Pentru înfiinţarea alor 40 parohii ortodoxe se dau 225,000 Lei (stat 4 pag. 24), iar pentru înfiinţarea alor *10 parohii unite* se dau 206,400 Lei (stat 96 pag. 83); deci pe când pentru înfiinţarea unei parohii ortodoxe se dau 5062·50 Lei, pentru înfiinţarea unei parohii unite se dau 20640, *de 4 ori atâta.* Pe când biserica unită are sute de parohii cu mai puţin de 100 suflete — chiar şi cu 10—20 suflete, — statul sprijineşte în forma aceasta, înfiinţarea de noi parohii în detrimentul Bisericii ort. şi plăteşte salar preoţilor, cari nu au decât 10—20 credincioşi, la fel ca şi celorlalţi.

Un ordin ministerial dispune, ca fiecare protopresbiterat să aibă cel puţin 20 parohii; Biserica ort. s'a supus

acestui ordin, biserica unită însă nu; căci avem şi azi protopresbiterate unite cu 7—10 parohii, între cari protopresbiteratul unit al Geoagiului are 8 parohii, cu abia 1200 suflete. Şi câte vor mai fi încă la fel! — Statul plăteşte în Ardeal la $2\frac{1}{2}$ milioane ortodccşi 37 asesori consistoriali, iar la uniţi 28 de asesori (canonici) şi 17 canonici romano-catolici.

Pentru zidirea de biserici şi case parohiale în comunele rurale şi urbane din Ardeal şi Basarabia pentru ortodocşi se dau 4 milioane Lei (art. 3 pag. 8): Cam atât cu cât se poate zidi o singură biserică modestă. Pentru biserica unită se dau 600,000 Lei (stat 99 pag. 84) deci a *şaptea parte*.

Burse pentru străinătate pe seama studenţilor în teologie ortodocşi 600,000 Lei (art. 35 pag. 8), iar pentru uniţi Lei 100,000 (stat 99 pag. 84) plus alte ajutoare 150,000 Lei (stat 99 pag. 34).

In ce priveşte ajutorul ce se dă pentru întreţinerea studenţilor dela Academiile teologice şi seminariile din Ardeal, pentru ortodocşi se dă nutremântul abia la 310 studenţi bursieri, pe când la uniţi la 368 studenţi. Deşi pentru Academia teologică din Sibiiu s'a cerut nutremântul la 110 studenţi, Ministerul nu a luat în buget decât 85 studenţi. Aceasta s'a făcut de sigur ca să ajungă mai mult pentru studenţii uniţi, căci altă explicare nu putem afla.

Dacă judecăm pe baza cifrelor din buget — sprijinul ce-l dă statul diferitelor nevoi arzătoare ale Bisericii ortodoxe, putem constata cu durere, că acest sprijin nu este nici pe departe mulţumitor. Aşa d. e. pentru procurarea de cărţi rituale, icoane etc. se ia suma de 250,000 Lei (art. 23 pag. 8) pentru vase sacre, ornate etc. tot atâta (stat 24), — pentru opere pastorale şi de propagandă religioasă, culturală pentru conferenţiari — abia 1 milion (stat 26).

Când ştim cât au suferit bisericile noastre ortodoxe în răsboiu, mai ales sub ocupaţiunea germană şi cât sânt ele de lipsite de cele mai necesare obiecte ale

cultului, putem constata ce puţină grijă arată statul nostru în scumpetea de azi pentru înzestrarea lăcaşurilor dumnezeieşti cu cele necesare. De cinci ani încoace în buget s'au luat aceleaşi sume pentru trebuinţele Bisericii ortodoxe. Pe când bugetul întreg al Ministerului Cultelor şi artelor s'a dublat în ultimii 4 ani, sumele alocate Bisericii ortodoxe au rămas aceleaşi, afară bine înţeles de salarii.

Am fi foarte curioşi să ştim ce zic la toate acestea cei mai proaspeţi apologeţi ai «deopotrivei protecţiuni». Dela Blaj sau de-aiurea. Am dori să ştim ce părere au despre această stare de lucruri toţi acei advocaţi ai dreptăţii tarifate, cari ne atribue intenţii criminale, de sugrumare a bisericii unite — ori de câteori îndrăznim să pretindem respectul cuvenit pentru Biserica neamului şi suprimarea privilegiilor în care s'au blindat celelalte culte, din dărnicia Habsburgilor dărâmători de altare «schismatice».

Şi am dori să ştim în special ce zice la această stare de lucruri însuşi dl Al. Lapedatu, ministrul cultelor, care cu ocazia unei recepţii din anul Domnului 1923 (la Cluj) a spus între alte şi aceste cuvinte pe care lumea nu le-a uitat:

«Trebue să ţineţi seamă, că Biserica ortodoxă română din Ardeal se găseşte, pe urma regimului vitreg, în multe privinţe, în situaţii inferioare bisericilor minoritare şi că este de datoria noastră să lucrăm îndeosebi pentru ridicarea nivelului acesteia».

O declaraţie credem că obligă până şi pe-un ministru...

Cât vom mai aştepta până la realizarea acestei solemne declaraţii?

Redacţia.

„Smochini sterpi, smochini lângă cale".

(Mateiu XXI, 19; Marcu XI, 12—24; Luca XIII, 6—7).

De şease ori se mai vorbeşte încă în Sfintele Evanghelii de smochin, de frunzele şi de rodurile lui şi de şease ori, ni se pilduesc prin ele, datoriile şi grijile noastre duhovniceşti.

Intr'o ţară, atât de prielnică creşterii acestui pom, cu roade atât de plăcute, era foarte firesc, ca Mântuitorul care îndreaptă totdeauna privirea oamenilor asupra firii, pentruca s'o adâncească apoi în lumea de dincolo de firea cea văzută, în lumea sufletului şi a lui Dumnezeu, să se folosească în asemănările şi cuvântările Sale, de icoana unuia din cei mai familiari, mai folositori şi mai preţuiţi pomi ai Palestinei.

* * *

„Au doară vor culege din ciulini *smochine?*" [Mat. VII, 16]. „Că nu adună nimeni *smochine* din mărăcini" [Luca VI, 44].

„Şi le-a zis lor pildă: vedeţi *smochinul* şi toţi copacii. Când înfrunzesc, văzând din voi înşi-vă, ştiţi că de-acum aproape este vara. Aşa şi voi când veţi vedea aceasta făcându-se, să ştiţi că aproape este Impărăţia lui Dumnezeu" [Luca XXI, 29—31]. „Zis-a Natanail Lui: „de unde mă cunoşti". [Mat. XXIV, 32—35, Marcu XIV, 28]. Răspuns-a Isus şi i-a zis lui: „Mai înainte până a nu te chema pe tine Filip, fiind tu *sub smochin*, te-am văzut" [Ioan I, 48].

* * *

La umbra unui smochin, se odihnise oarecând Natanael, „Israilteanul întru care nu era vicleşug", adâncind taina credinţii şi visând Impărăţia lui Dumnezeu şi smochinul acesta fu pentru el mijlocul providenţial al unei descoperiri minunate.

Infrunzirea smochinului simbolizează apropierea Impărăţiei lui Dumnezeu şi judecata de apoi, iar

roadele lui închipuesc faptele cele bune pe care nu le pot săvârşi decât oamenii isbăviţi de păcat. Dar de trei ori ni se vorbeşte în Sf. Evanghelii, de alţi smochini, uscaţi, aşezaţi lângă cale, şi împresurând pământul în zadar, icoană tragică a unui suflet sterp şi a unei vieţi netrebnice.

Smochinul sădit în vie şi din care ani de-arândul stăpânul lui n'a putut culege nici un rod, cu toate îngrijirile pe care i le-a dat în nădejdea unei rodnicii îmbelşugate, e chipul nepăsării şi învârtoşerii inimii omeneşti îmbolnăvite de păcat.

Propoveduitorii Sf. Evanghelii au desţelenit sufletul la timp, ca să ajute pătrunderea „apei celei vii“ la rădăcini şi l-au hrănit cu sporul învăţăturii dumnezeeşti, dar în zadar, el nu s'a adăpat, nu s'a hrănit şi n'a rodit, pentrucă în el se astupaseră drumurile vieţii şi se istovise puterea rodniciei.

Câteva foi veştede şi nici un rod!

Câteva zădărnicii triste şi nici o virtute!

Lumina şi căldura credinţii sunt pentru astfel de suflete o osândă şi un chin, cum e soarele pentru smochinii uscaţi. Cuvântul sfânt nu le mai slujeşte spre înviorare, cum nu mai ajută cu nimic nici ploaia, pomului secătuit de vlagă. Să trăieşti o viaţă întreagă, să ţi se dea atâtea prilejuri ca să-ţi rodeşti sufletul cu binecuvântările dumnezeeşti ale harului, să vezi cu ochii tăi şi să simţi cu inima ta, cât prăpăd aduce în fiinţa omului necredinţa şi uitarea de sine, să asculţi mustrarea apostolilor şi să le preţueşti pildele sfintelor lor jertfelnicii şi să nu te pocăieşti, să nu simţi nevoia de a-ţi preface cugetul şi de a-ţi sfinţi inima, e ceva cu adevărat înfiorător.

Păcatul a îngheţat inima omului într'atât, încât orice încercare de a o face să se încălzească şi să svâcnească din nou pentru Dumnezeu, pare zadarnică.

Smochinul a fost sădit într'o vie, adică într'un loc prielnic creşterii şi rodirii lui. Omul, este sădit în biserică. Sfintele Taine îi înfrăgezesc statornic puterile vieţii lui, sfinţindu-i sufletul. Când Domnul

ne va cere roadele vieţii noastre, va avea El oare faţă de noi aceiaşi îngăduinţă pe care a arătat-o faţă de smochinul neroditor? Mântuitorul se roagă pentru noi în fiecare zi Părintelui său, ca să nu fim osândiţi din pricina stârpiciunii noastre şi ne îmbie, nepregetat, prin slujitorii Lui credincioşi, toate mijloacele trebuitoare renaşterii şi rodniciei noastre spirituale.

Dar noi abuzăm de bunătatea Lui şi rămânem ce suntem: smochini sterpi acoperiţi de frunze veştede, buni de aruncat în foc, nevrednici de milă şi vrednici de chin. Prin roadele vieţii noastre, noi trebuie să îndestulăm foamea şi setea de suflete mântuite a Mântuitorului.

Sunt smochini sădiţi în *vie* şi smochini sădiţi *lângă cale.* Sunt suflete cari trăiesc în condiţii mai prielnice mântuirii lor şi suflete mai expuse primejdiilor înstrăinării de Dumnezeu. Dar şi unele şi altele trebuie să rodească la fel de îmbelşugat, pentrucă Dumnezeu le împărtăşeşte aceleaşi binecuvântări şi-şi pune aceeaşi nădejde în rodnicia lor.

Sunt creştini cari sunt mai feriţi de ispitele veacului şi care se aseamănă cu smochinul din vie. — Ei au pilda rodniciei viţei care odrăsleşte, înfloreşte şi rodeşte din aceeaşi ţarină.

Sunt creştini cari trăiesc însă în vălmăşagul lumii, la răspântia tuturor ademenirilor şi a tuturor păcatelor, asemeni smochinului de lângă cale.

Atâţia drumeţi îşi pun nădejdea în ei.

Obosiţi de pribegie şi istoviţi de foame şi de sete, ei doresc să-şi reîntremeze puterile vieţii lor, cu roadele bogate ale inimii creştine. Şi voi le daţi numai frunze? Numai înfăţişarea de creştini? Numai iluzia vieţii spirituale? Ce suflet se poate hrăni cu aparenţe şi cu iluzii? „Dacă aceştia sunt cu adevărat creştini, unde le sunt faptele creştineşti, roadele credinţii lor, se vor întreba ei, cu drept cuvânt. Frunze? Frunze au toţi copacii. Pomii trebue să aibă şi roade! Pomi sălbateci suntem şi noi, dar vrem să fim altoiţi cu mlădiţe de pomi roditori. Dela cine

să le luăm dacă pomii roditori, creştinii, sunt sterpi şi uscaţi?"

Dar când va trece pe lângă noi Drumeţul cel sfânt şi tainic, flămând de roadele vieţii noastre şi nu va afla decât frunze?...

Câţi flămânzi s'ar fi putut îndestula cu roadele sufletului nostru! Câţi din ei n'or fi murit, poate, de foame din pricină că noi, deşi în calea lor, am fost totuşi sterpi!

După o viaţă întreagă de stârpiciune şi uscăciune sufletească, cu anevoie vom mai putea da vre-un rod. Osânda e rostită: nu veţi mai rodi în veci! Nici frunzele nu vor mai împodobi trunchiul smochinului! Nici iluziile, nici înfăţişerile noastre ademenitoare nu vor mai înveseli pe nimeni!

S'a isprăvit cu minciuna vieţii noastre pentru totdeauna! Numai securea se va mai opri într'o zi înaintea noastră şi numai focul ne va primi cu bucurie în îmbrăţişarea flacărilor lui mistuitoare.

Deşi smochini, firea noastră nu se deosebeşte de a ciulinilor şi mărăcinilor!

Smochini sterpi ca spinii şi uscaţi ca ciulinii! Cine se va apropia de noi? Cine ne va iubi? Nimeni! Pentrucă nimeni nu s'a putut ferici cu noi!

Am trăit numai pentru noi! Ne-am folosit de toate bunurile vieţii altora, dar nu le-am sporit cu bunătatea şi rodnicia inimii noastre, pentruca să se poată folosi şi alţii de ele. Am ocupat un loc pe care nu l-am cinstit cu vrednicia noastră şi am împiedecat astfel şi pe alţii de a-l cinsti cu vrednicia lor, căci unde a stat un smochin neroditor putea sta unul roditor.

Tinereţea a trecut fără rod, zilele bătrâneţii noastre, se deapănă fără nici un folos pentru nimeni.

„Tăiaţi-i!"

— „Lasă-L, Doamne, şi într'acest an!"

Domnul tace!

Ne aşteaptă rodul! Dela oameni însă El nu aşteaptă rodul, ca dela smochin, într'un an, ci azi,

mâine, imediat, pentrucă cine ştie, dacă vom mai fi aici peste un ceas, peste o zi, peste o lună!...

Tăcerea lui Dumnezeu este semnul că El a ascultat rugăciunea grădinarului milos!

Să nu înceteze, însă, nici o clipă, rugăciunile noastre de laudă, de mulţămire şi de cerere, către El, căci atunci Dumnezeu din nou va vorbi, şi cel dintâi cuvânt al Său va fi:

«Tăiaţi-i şi aruncaţi-i în foc!»

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

[Urmare].

M'am mirat mult aflând din această scrisoare că dl Leon Garapin a vorbit de o comisiune numită de arhiepiscopul de Reims.

I-am scris şi mi s'a răspuns că dl L. Garapin spusese pur şi simplu M. Pallu că eram în corespondenţă cu M. Gousset care se învoise să-mi cerceteze cartea în anumite condiţiuni.

El n'a dat de loc ca sigură ideea comisiunii, şi n'a spus decât ceeace-i scrisesem eu.

Era bine stabilit că nimenea nu voia să-mi examineze lucrarea afară de M. Gousset care a avut toată grija să-mi puie dinainte condiţii pe care nu puteam să le primesc.

Punerea la Index a cărţii mele a mirat mult pe preoţii cei mai inteligenţi şi culţi ai diecesei Blois. Dl Leon Garapin, admirator al cărţii mele, mă sfătuia să fac act de supunere pentru ca să nu mă expun neplăcerilor ce le prilejuia rezistenţa mea. Pentru prima oară n'am putut să fiu de părerea lui. N'am voit să fiu asemenea dlui Lequeux care se supusese numai în aparenţă, care cerea ca şi mine memoriul consilierului şi se văzuse refuzat în mod brutal.

Conduita mea mi se părea mai sinceră. Era întocmai cu ceeace mi-a scris un mare număr de clerici, cari nu ştiau că am făcut ce m'au sfătuit ei să fac. Dintre aceste

scrisori, voi copia una care vine dela un om pentru care aveam încă din copilărie un adânc respect și era de sigur un preot cu multă capacitate și mare virtute. Iat-o:

Romorantin, 22 Febr. 1852.

Domnule și scumpe confrate!

„Abia astăzi am putut să-ți descoper adresa exactă și mă și grăbesc să-mi ușurez sufletul de o adevărată trebuință, aceea de a-ți mărturisi cât am fost de întristat aflând că lucrarea d-tale a fost pusă la index. *Vedeam cu bucurie cum succedându-se volumele le creștea valoarea prin fond și prin felul de a expune faptele*, când decretul Congregației a venit să spulbere toate speranțele ce le aveam în cartea D-tale, cu toate că nu împărtășam toate aprecierile D-tale fără nici o rezervă din partea mea.

„Catolic adevărat înainte de toate eu nu mă îndoesc că nu se găsesc *inexactități de doctrină cari au atras censurarea lucrării;* însă eu mă tem mai ales că *iubirea de adevăr n'a fost totdeauna însoțită de acea dragoste* care previne răul și-l potolește...

D-ta nu erai din școala nouă care arată mai mult zel către Sf. Scaun decât Sf. Scaun către el însuș. Aceasta a fost destul pentru a continua inexactitățile cari au scăpat spiritului dar nu și inimii D-tale, în această lungă lucrare. Afacerea D-tale e asemănătoare cu a M, Lequeux care de asemenea m'a întristat adânc.

„Dar, scumpe prietine [permite-mi acest cuvânt, pe care nu-l întrebuințez decât ca să-ți arăt viul interes ce-ți port], suntem catolici înainte de toate și o greșală a spiritului nu ne costă nimic recunoscând-o oricari ar fi motivele oamenilor cari au adus acest lucru la cunoștința autorității în drept.

„Voi îndrăzni oare, nu știu într'adevăr în ce calitate, să-ți dau o ideie care mi-a venit și o supun aprecierii d-tale și-mi pare inspirată numai din iubire de adevăr, luând și eu parte la suferința D-tale?

„Mi s'a spus [fiindcă n'am văzut textul decretului] că *Istoria Bisericii Franței*, a fost interzisă pur și simplu, fără a fi comentată teologicește, acest procedeu arată așa dar

că această lucrare este mai curând inexactă decât cuprinzând greşeli grave. Ei bine, în această stare, supunând lucrarea unui teolog serios n'ar putea să fie îndreptată din punct de vedere al doctrinei şi volumele editate legându-se în carton să nu mai aibă nici o greşală şi să se înfăţişeze ca o nouă ediţie şi cu cheltueli cât mai mici? pentrucă D-ta ai vrut să fii mai mult istoric decât teolog; iată deci o frază, un cuvânt care ar trebui îndreptat; fisionomia istorică nu s'ar schimba.

„Prin acest mijloc ai dovedi mai întâi că eşti catolic adevărat fără a fi partizan al exagerărilor nouei şcoale, vei demonstra că spiritul s'a putut înşela însă conştiinţa a rămas curată; lucrarea D-tale, care cuprinde atâtea lucruri bune ar putea fi folositoare Bisericii şi continuată, luând aceleaşi măsuri pentru volumele în manuscris.

„De când a apărut decretul mi-a trecut prin cap de nenumărate ori acest gând. N'am putut să-l supun aprecierii D-tale fiindcă nu-ţi cunoşteam adresa. Ţi-l ofer fiind ferm convins că nu ţi-l prezint decât din dorinţa vie de a fi folositor şi din trebuinţa pe care o simţiam de a-ţi mărturisi cât de mult ţin să nu părăsiţi această lucrare.

„Fără îndoială că această scrisoare te va mira mai ales *după oarecari observaţii pe cari te-am făcut să le asculţi şi ţi le-am exagerat*; însă prietinii sinceri şi devotaţi se găsesc acolo unde bănueşti mai puţin. Voi putea astfel să văd această afacere dusă la bun sfârşit pentru gloria Bisericii şi propria D-tale mângăiere. Să fii asigurat că aceasta este dorinţa cea mai ferbinte a celui ce este cu cel mai adânc respect

Al D-tale devotat servitor,

A. Meunier
Preot al Romorantin-ului.

„Felul în care e redactată această scrisoare arată că nu mi-a fost dictată de nimeni şi la nevoe pot să dovedesc că e o manifestaţie spontană a mea".

Observaţiile de cari vorbeşte bunul preot nu mi-au fost aduse la cunoştinţă, nu că le-aş fi uitat eu. Nu-mi rămâne nici o amintire. Cât despre restul scrisorii m'a mişcat adânc; aceasta era ceeace gândiau şi ceeace doriau cei mai culţi şi mai inteligenţi preoţi. Dl abate Meunier nu

știa că eu făcusem cu exactitate ce doria el și că dacă lucrarea mea n'a fost examinată aceasta se datorește a ceeace se numește *școala nouă*, nu auzise că lucrarea mi-a fost corectată însă cu scopul de a o distruge. Ei nu s'au ascuns. Își închipuiau că decretul Indexului m'a lovit așa de tare că n'am continuat lucrarea. Se bucurau totuș de supunerea librarilor Guyot către decretul Indexului și o considerau ca un act de înmormântare a cărții mele.

Era o adevărată comedie această supunere a librarilor, însărcinați de editorii mei numai cu vânzarea, cari n'au vărsat nici un ban din ce au încasat, au întrebuințat prospectul ca hârtie de împachetat, prospect care a costat mult, și cari au trebuit să restitue cheltuelile cu poșta pe cari nu le-au plătit. O supunere din partea acestor fel de oameni nu era o comedie? și *Prietenul Religiei*, fără a mai ține seamă de ziarele bisericești din provincie o lua în serios. Puțin timp după aceea *Universul* publica cele ce urmează:

„Ne amintim cu cât *zel religios* s'au supus frații Guyot în ce privește decretul pontifical prin care a fost pusă la index cartea d-lui abate Guettée întitulată: *Istoria Bisericii Franței*. Sfântul Părinte voind să le dovedească cât a fost de măgulit de această supunere filială, ei au primit, cu o măreață medalie de aur cu efigia sa scrisoarea ce urmează. Acest dar îi va mângăia de durerea ce-a putut să le pricinuiască reclamațiile unei fețe bisericești care ar fi trebuit să le dea exemplu de supunere și care n'are cel puțin *curajul* să-i imite.

Cătră Frații **Guyot**

Paris, 1 Maiu 1852.

Domnilor!

„Sfântul Părinte a fost informat de exemplul de su-
„punere religioasă datorită decretelor Sf. Scaun apostolic,
„pe care l-ați dat, fără *a avea în vedere vre-un interes tem-*
„poral, cu ocazia decretului Congregației Sacre a Indexului
„cu data de 22 Ianuarie, aprobat de Sanctitatea Sa la 1
„Februarie și publicat din ordinul său la 3 ale aceleași
„luni. Sanctitatea Sa voind să-și manifeste satisfacția sa
„pentru *onorabila D-voastră purtare,* a binevoit să mă însăr-

„cineze să vă dau în numele său, o medalie de aur cu „efigia sa augustă. V'o trimit alăturat ca o dovadă a bu-„năvoinței sale părintești.

„S. arhiepiscop de Myre nunțiu ap.»

Frații Guyot au pus chipul medaliei pe catalogul lor; *Sfântul Părinte* devenea așadar samsar de librărie și trecea în stadiul de reclamă.

Aceasta era tot ce merita.

S'ar crede că frații Guyot au fost mângăiați pentru *reclamațiile* editorilor mei cari le-au produs atâta supărare cerându-le banii furați. Se poate crede de asemenea că librarii Guyot au dus cu dânșii în închisoarea unde au fost transportați pentru *bancrută frauduloasă,* și medalia de aur cu augusta efigie a papei și frumoasa scrisoare a M. Garibaldi.

Și iarăși, s'ar crede că ei râd din toată inima, însă la răcoare, de scrisoarea și de medalia pe care au meritat-o așa de bine.

In timp ce se juca această comedie, am scris cardinalului Brignole că am consultat patru episcopi cari au refuzat însă să-mi comunice observațiile lor. Mi-a răspuns prin nunțiu că trebuie să consult pe alții.

Eu nu m'am dedat mult timp la această comedie.

Ultramontanii erau furioși că nu vedeau venind un act de supunere pe care se bizuiau.

Fiindcă *Universul* m'a descris ca pe un *revoltat* în contra unei autorități în afară de lege și nerecunoscută în Franța, a trebuit să-i răspund.

Era stabilit ca să arăt toate scrisorile mele dlui Lequeux. M'am dus deci la arhiepiscopie cu un răspuns pentru *Universul.* Mi-a luat-o înainte primul auditor al nunțiaturei care cerea ca arhiepiscopul să mă facă să tac. Nu s'a dat curs reclamației sale și s'a hotărât să răspund. Scrisoarea mi-a fost aprobată. In consecință m'am prezentat la birourile *Universului* pentru a cere inserarea. Un domn Dulac, teolog canonist al *Universului* și ce e mai mult, călugăr despopit, mi-a declarat că ziarul nu va publica nimic de mine, doar dacă va fi forțat de portărei.

Nu m'am gândit nici odată că trebue un portărel pentru a sili un om cinstit să-și facă datoria. M'am întors acasă;

am făcut o a doua scrisoare şi m'am dus cu ea la dl Lequeux.

Scrisoarea de-a doua a fost schimbată într'un *post-scriptum* pe care l-am scris pe biroul dlui Lequeux şi pe o hârtie cu antetul marelui seminar din Soissons pe care o avea încă de pe când era superior. Am observat că dl Lequeux era distrat însă n'am zis nimic. Nu eram de loc supărat să arăt *Universului* că lucram sub patronajul arhiepiscopiei.

Forţat să publice scrisoarea împreună cu post-scriptum-ul, Universul le-a adăugat aceste reflexii răutăcioase:

„Referindu-ne la ultimul decret al Congregaţiei Sacre a Indexului, prin care se condamnă *Istoria Bisericii Franţei* de dl abate Guettée, am crezut de a noastră datorie să reamintim că sunt deja şase luni de când, Monseniorul Episcop de Blois, a făcut cunoscut printr'o scrisoare publicată în ziare, că departe de a aproba această lucrare era mâhnit să dea la iveală lucruri cari cer corectare. Am crezut de asemenea că avem voie să reproducem ştirea dată de *Gazeta de Lyon* că dnii Guyot, librari, supunându-se fără întârziere deciziei Sf. Scaun, au şters din catalogul lor cartea oprită. Aceste observaţii aşa de naturale au displăcut dl abate Guettée şi el a găsit pretextul unei scrisori în care caută înzadar să-şi exprime supunerea sa judecăţii Sf. Scaun şi ne obliga a-i pune sub ochi bucăţile următoare reproduse deja de noi în numărul din 8 Septembre[1].

„Iată acum scrisoarea pe care dl abate Guettée ne-a adresat-o la 17 ale lunei curente; o dăm cu toate adăugirile şi modificările ce i le-a făcut ulterior şi astfel astăzi 24 Februarie ne sileşte să o publicăm:

«Paris, 17 Februarie 1852.

«*Domnule Director al Universului,*

„In reflexiile pe cari le faceţi cu prilejul decretului „Congregaţiei Indexului în legătură cu lucrarea mea intitulată *Istoria Bisericii Franţei,* comiteţi mai multe inexac-„tităţi pe cari vă rog să le îndreptaţi în numărul următor.

---

[1] Aceste bucăţi sunt Scrisoarea D. Pallu către *Prietinul Religiei* şi răspunsurile.

„In loc să ziceţi că *primul volum* a fost aprobat de „fostul Monsenior des Essarts ar fi trebuit să ziceţi că „*primele cinci volume* au fost examinate pe corecturi din „ordinele sale, precum şi o parte din al *şaselea* şi cari au „fost publicate sub ochii şi cu aprobarea sa. Ar mai fi „trebuit să adăugaţi că aceste cinci volume au fost apro- „bate de Eminenţa Sa Monseniorul De la Tour d'Auvergne „vechiu episcop de Arras, fără a-i cere această aprobare „cu totul spontană şi din propria-i voinţă.

„In ce priveşte anunţul pretins *echivoc*, era al DD. „Guyot şi lor le las pur şi simplu grija să se apere contra „însinuărilor d-voastră puţin binevoitoare.

„Cât despre stăruinţele făcute de aceşti librari ca să „obţină dela mine oarecari modificări eu nu le-am ţinut în „seamă până când am citit extractul din *Gazeta de Lyon* „citat de d-voastră; şi dacă ele mi-ar fi fost făcute de aceşti „domni i-aş fi făcut să înţeleagă că nu erau deloc compe- „tenţi în materie de teologie şi istorie bisericească. Nu re- „cunosc decât superiorilor mei dreptul de a-mi face obser- „vaţii; şi ei mi-ar fi dat dovada că am ascultat totdeauna cu „respect şi recunoştinţă cele ce-au binevoit să-mi adre- seze.

„Scriu astăzi şi M. nunţiu relativ la decretul Indexului „în legătură cu lucrarea mea.

„Cred Domnule Redactor, că nu voiu avea nevoia să „recurg la ajutorul legii pentru a vă face să inseraţi această „scrisoare în întregime în numărul dv. următor.

„Am onoare să vă salut

„Abatele Guettée".

„P. S. Intre inexactităţile conţinute de reflexiile dv. „aţi publicat în *Universul* o notă extrasă din *Gazeta de* „*Lyon* în care librarii Guyot declară că, *consideră ca nea-* „*venite toate comenzile cari se vor face din lucrarea mea.* „Vă rog să declaraţi că *Istoria Bisericii Franţei* va fi con- „tinuată. Numai pentru volumele publicate voiu face toate „corecturile cari îmi vor fi indicate de autoritatea biseri- „cească. Cât despre volumele ce vor fi publicate în viitor le voiu supune aceleiaşi autorităţi.

„Abatele Guettée".

„Vom căuta imediat ce poate să însemne acest *post-scriptum;* dar mai întâi două cuvinte ca răspuns la scrisoare:

„Dacă am vorbit de aprobarea dată *Istoriei Bisericii Franței* de monseniorul Fabre des Essarts aceasta n'a fost decât întâmplător; singurul nostru gând era să reamintim că această lucrare a fost desaprobată de M. episcop de Blois înainte de fi condamnată de Congregația Sacră a Indexului. Noi nu discutăm aici așa dar, nici numărul aprobărilor date cărții, nici chipul cum au fost obținute aceste aprobări, nici numărul volumelor cari au fost tipărite. In privința aceasta lăsăm d-lui abate Guettée toată răspunderea afirmațiilor sale. In ce privește *anunțul echivoc,* noi rugăm pe dl abate Guettée să recitească scrisoarea adresată de Mons. episcop de Blois către *Prietinul Religiei.* Noi îl rugăm totodată să recitească scrisorile, pe care le-a adresat însuși acestui jurnal, și în cari el nu respingea câtuși de puțin răspunderea acestui anunț.

„In ce privește articolul din *Gazeta de Lyon,* dacă conține inexactități, ele nu sunt făcute de noi; remarcăm totodată că un librar n'are nevoe să fie teolog pentru a avea dreptul să ceară unui autor să-și îndrepte cartea, când aceasta a fost obiectul desaprobării publice impusă de un episcop și când toată lumea știe că ceilalți prelați au socotit-o ca vrednică de mustrare. Cu atât mai mult are un librar dreptul și datoria să refuze continuarea vânzării unei cărți prohibite de Sf. Scaun mai ales când autorul este un preot; el trebue să se gândească că lucrând în felul acesta își distruge toate aspirațiile. Dar dacă în loc să-i dea exemplu de supunere preotul condamnat voia să-l așeze între interesul și conștiința sa, și avea pretenția să-l silească a viola prescripțiile decretului pontifical, atunci nu existau termeni destul de drastici pentru a înfiera o astfel de purtare.

„Dl abate Guettée *nu recunoaște decât superiorilor săi dreptul de a-i face observații;* noi avem curajul să credem că atunci când un autor pune în scrierile sale lucruri supărătoare și periculoase, îi e permis celui din urmă dintre credincioși să i le semnaleze.

„N'am pus la îndoială nici *recunoștința,* nici *respectul* cu cari dl abate Guettée ascultă observațiile superiorilor

săi şi nu vedem pentruce ne vorbeşte de ele. Poate că vrea să motiveze scrisoarea din *Amicul Religiei* ca răspuns M. episcop de Blois; poate că vrea să ne pregătească pentru actul ce-l va face cunoscut, după cum îi e şi datoria, al supunerii sale decretului Sacrei Congregaţii a Indexului. Orice ar fi, nouă ni se pare că în astfel de materie respectul şi recunoştinţa nu sunt de ajuns şi mai trebue şi puţină umilinţă. Vom vedea că scrisorile sale ne permit să credem că ea este în deajuns în inima dlui abate Guettée şi simte de asemenea acest sentiment de recunoştinţă de care trebue să fie pătruns fiecare scriitor când autoritatea bisericească îl anunţă că e rătăcit şi-i dă şi mijlocul să îndrepteze răul ce-ar fi putut să facă scrierile sale.

Dl abate Guettée spera că nu o să aibă nevoe să recurgă la lege, se înşela; dacă portărelul său n'ar fi venit să ne silească, nici odată n'am fi publicat o scrisoare a unui preot care, sub povara unei condamnări pronunţată de Sfântul Scaun, n'are altă grije decât să opuie acestei condamnări, aprobările anterioare a doi episcopi.

Cât priveşte *post-scriptum*-ul admirăm iscusinţa cu care e redactat. Dl abate Guettée declară că *Istoria Bisericii Franţei* va fi continuată şi că va supune autorităţii bisericeşti volumele ce vor fi publicate de aci înainte. La aceasta nu e nimic de zis, numai dacă aceste volume sunt afară din chestie. Volumelor deja publicate dl abate Guettée le *va face toate corecturile ce-i vor fi arătate de autoritatea bisericească.* Dl abate Guettée vrea să vorbească fără îndoială de Congregaţia Sacră a Indexului fiindcă nu are speranţa după cât se pune ca o altă autoritate să se ocupe de o cauză judecată deja de acest tribunal. Dar că deocamdată Congregaţia Indexului a ridicat toate corecturile necesare şi totodată ea găseşte de cuviinţă că *Istoria Bisericii Franţei* poate fi corectată este îndoios. Dl abate Guettée va face ceeace e ţinut să facă în termenii decretului pontifical tot ce-i stă în putinţă pentru a suspenda publicarea volumelor interzise? Astfel stă chestiunea pe care dl Abate Guettée evită să o rezolve. Termenii din declaraţia sa sunt calculaţi în aşa fel încât să-i lase alegere liberă între revoltă şi supunere. Aceasta este deja destul de grav. Nu insistăm".

Lovitura de picior cu *post-scriptum*-ul era pentru arhiepiscopie și pentru abatele Lequeux.

Dacă *răspopitul* Dulac ar fi cunoscut teologia el n'ar fi confundat Congregația Indexului cu Biserica; nu făcea dintr'un preot care cerea explicații un *revoltat;* n'ar fi privit persoana mea ca a unui condamnat, când el nu lucra decât cu censuri ascunse de cari a fost lovită lucrarea mea. Dar dl Dulac nu se opria în drumul cărtelilor și al falsităților fiindcă vedea în fața sa un om hotărît să fie înțelept și să nu se supună orbește Romei.

Acest fel de oameni se consideră de apărători ai autorității. Ei sunt dușmanii ei.

Nu înseamnă aceasta a ataca autoritatea de a o așeza acolo unde nu e și a-i atribui drepturi pe cari nu le are? Este a o confunda cu despotismul. Cei cari abuzează și cei cari încurajază abuzul sunt pentru autoritate dușmani cu mult mai primejdioși decât cei cari nu vreau să se supună decât dreptului și justiției. Cerând explicații Congregației Indexului am avut pentru ea mai multă supunere decât merită, de vreme ce Biserica Franței nu i-a recunoscut nici odată autoritatea. M'am arătat cu mult mai respectuos față de autoritate decât *răspopitul* Dulac.

Abatele Migne, proprietarul ziarului *Glasul Adevărului,* a fost mult mai drept ca Dulac. Cum el anunțase, că frații Guyot vor înceta vânzarea cărții mele, i-am trimis următoarea desmințire:

Domnule redactor,

Ați publicat în Nrul D-voastră din 19 o notă extrasă din *Prietinul Religiei* după care s'ar putea crede că lucrarea mea întitulată *Istoria Bisericii Franței* nu va fi continuată. In consecință vă rog să publicați în numărul D-voastră viitor prezenta reclamație pentru a face cunoscut cetitorilor d-voastră intenția ce o am de a continua publicarea lucrării, cu toate că librarul Guyot a declarat că nu se mai însărcinează cu vânzarea ei.

Primiți vă rog salutările mele,

„Abatele Guettée".

[Va urma].

Ilie Beleuță.

Sergiu Bulgakoff.

Cerul pe pământ.

I.

După o pioasă legendă, propoveduitorul creştinismului în Rusia, prinţul Vladimir, cel deopotrivă cu Apostolii, trimise, înainte de a fi primit ţara sa botezul, ambasadori în mai multe ţări ca să cunoască credinţa care se profesa acolo. Delegaţii aceştia, luând contact cu diferitele religiuni, avură astfel ocazia să asiste la serviciul divin în biserica sfintei Sofii din Bizanţ. Exprimându-şi impresia lor despre acel serviciu, ei declarară că nu ştiau dacă se aflau în cer sau pe pământ. Vedenia aceea fu suficientă pentru a-i covârşi şi pentru a determina destinele spirituale ale Rusiei. Descrierea aceea uneşte naivitatea copilărească cu o adâncă perspicacitate. Delegaţii au văzut ceeace este esenţial, propriu Bisericii, ceeace este în firea ei: *cerul pe pământ*.

Aceasta se rapoartă nu numai la frumuseţea serviciului divin, la uimitoarea splendoare a sfintei Sofii, ci înainte de toate la această notă de supranatural şi de miraculos. care constitue viaţa Bisericii şi care te constrânge să o concepi şi să o trăieşti pe aceasta din urmă ca pe minunea, în gestaţiune continuă, a unei creaţiuni nouă. *Iată, toate le fac nouă* [Apoc. XXI, 5]. *«Iată cortul lui Dumnezeu între oameni»*. Biserica este tocmai acest cort. „Deci dar oricare este întru Hristos, făptură nouă este" [2 Cor. V, 17]. Biserica este viaţa acestei făpturi nouă.

Delegaţii au văzut-o prin pompa şi slava ritului bizantin. Biserica până în prezent rămâne cerul spiritual pe care trebue să-l vezi cu spiritul. L-ai văzut odată, nu poţi să nu-l iubeşti, să nu i te dai cu totul, cum au făcut şi cum fac şi în zilele noastre sufletele alese, cum e de exemplu înţeleptul şi savantul filozof Constantin de Zederholm, devenit călugărul

Clement de pe lângă venerabilul Ambrozie dela mănăstirea Optina. Sufletul poate fi orb faţă de frumuseţea spirituală, poate să rămână surd faţă de sunetele cereşti şi atunci Biserica nu-i apare decât ca o viziune exotică sau curat estetică, de folclor şi de arheologie. Tocmai din această cauză, dacă cineva vrea să studieze ortodoxia numai pe dinafară, nu va putea să o înţeleagă: trebue să o vadă cu spiritul; dupăce a văzut-o o cunoaşte, şi dupăce o cunoaşte o iubeşte şi i se dă ei fără sfârşit şi fără limită.

II.

Orice religie îşi are doctrina sa, organizaţia sa, cultul său, iar preponderanţa vitală în realizarea practică poate să aparţină fiecăruia din aceste aspecte diferite. Astfel catolicismul este organizaţie înainte şi mai presus de toate, *plena potestas* papală, în care se confirmă doctrina şi cultul, biserica ca autoritate şi împărăţie — *civitas divina in terrenis;* protestantismul este „slujba prin cuvânt", studiul, investigaţiunea, căutarea soluţiunilor — aceasta-i baza care determină doctrina şi organizaţia sa. Ortodoxia înainte de toate îşi găseşte expresia sa în cult, care este într'o oarecare măsură viaţa în Dumnezeu; din el sunt extrase, în el se concentrează şi se păstrează în acelaş timp şi studiul şi autoritatea şi organizaţia. Principalul în catolicism este autoritatea clerului, în protestantism, cabinetul şi sala de curs, în ortodoxie viaţa şi acţiunea liturgică în Dumnezeu. Serviciile divine ortodoxe apar lungi şi obositoare. În realitate, dacă avem în vedere scopul existenţei lor, ele sunt scurte şi dacă n'ar fi slăbiciunea noastră, ele ar putea să cuprindă în limitele lor tot timpul de care dispune omul, ar putea să transforme viaţa noastră întreagă într'o viaţă liturgică în Dumnezeu. Ortodoxia nu caută nici o autoritate puternică, nici un învăţământ minuţios elaborat, ci viaţa în plenitudinea sa. Ea este această viaţă [liturgică], viaţa graţiei în Dumnezeu — ca nouă creatură. Iată

pentruce ortodoxia nu se învaţă din cărţi — [cu toate că ele pot servi ca puncte de contact cu ea]; iată pentruce „esenţa" ortodoxiei nu poate fi definită prin scris. Faţă de alte confesiuni — catolică şi protestantă — mai savante, cari de altcum caută să se acopere de erudiţie, ortodoxia pare o confesiune săracă şi primitivă, care nu se întemeiază decât pe rituri, care nu poate ajunge la erudiţie, având în vedere ignoranţa sa şi lipsa sa de cultură [de altcum o asemenea judecată uită epoca înfloritoare a Bizanţului]. Desigur, vârsta culturii şi a ştiinţii se prezintă sub aspectele cele mai diverse; dar ortodoxia nu poate deveni erudită, dacă se are în vedere însăşi natura sa. Ar fi nedrept să se ceară erudiţie unui pictor; [specificul] propriul acestuia rezidă în artă şi în geniul creator. Tot aşa Biserica în esenţa sa nu poate fi înţeleasă decât atunci când trăeşti în ea, căci Biserica este plenitudinea vieţii, esenţa căreia nu poate fi redata într'o carte. Se poate vedea sau nu se poate vedea Biserica, se poate cunoaşte sau nu se poate cunoaşte; cu toate acestea la cunoaşterea ei nu se poate ajunge prin cunoştinţa abstractă, ci prin experienţă, prin sine însuşi. Aici e dificultatea, sau, cel puţin, proprietatea particulară a apostolatului ortodox. Biserica totdeauna continuă să atragă la ea şi să se impună fără doar şi poate acelora cari au cunoscut-o, întocmai cum s'a impus vechilor delegaţi ai prinţului Vladimir; însă ea nu poate fi demonstrată într'un mod abstract acelora cari nu voesc să o vadă. In aceasta rezidă, în general, natura misiunii ortodoxe, care nu poate fi ofensivă în mijlocul celorlalte confesiuni. Caracterul intim al ortodoxiei în plenitudinea sa nu se poate descoperi în lupta cu alte confesiuni, deoarece ea este silită să întrebuinţeze armele adversarului, adecă dizertaţii de teologie abstractă. Sub acest raport, ea se apropie de creştinismul primelor veacuri, care triumfa nu prin erudiţia teologică, ci prin forţa lăuntrică a adevărului pe care-l purta în el. Iată pentruce, în ter-

meni generali, ortodoxia este *anevoie de înţeles,* mai anevoie decât celelalte confesiuni, dupăcum mai anevoie este de mers pe cărăruşa strâmtă a adevărului, decât pe drumul larg al semi-adevărurilor şi al adaptărilor. Şeful spiritual al ortodoxiei este sfântul Ioan, discipolul iubit al Mântuitorului.

III.

În ortodoxie e cuprinsă plenitudinea tradiţiei Bisericii, nu aşa că e păstrată în creerul oamenilor, sau în cărţi, ci trăind în ea ca un fapt imediat. O comparaţie va explica gândirea noastră. Noi avem — graţie învăţăturii noastre ştiinţifice şi abstracte — cunoştinţe mai mult sau mai puţin întinse asupra propriei noastre naturi, asupra corpului nostru şi asupra sufletului nostru; însă înainte de toate noi trăim noi înşi-ne şi «*eul*» nostru ne este dat în viaţa noastră. Aceea ce studiem, noi o simţim în interiorul nostru, pentrucă suntem noi. Aşa este şi ortodoxia în ce priveşte dogmatica sa complexă şi anevoie de înţeles, cu care se sbate gândirea noastră savantă până la cele din urmă limite ale forţei sale. Aici dogmatica nu mai este un învăţământ, ci o experienţă în continuă desvoltare, un fapt de viaţă imediată. Ortodoxia este religia Sfintei Treimi, căci ea ne procură experienţa vieţii în Sfânta Treime. Ortodoxia este creştinismul, credinţa în Hristos cel întrupat, care trăeşte în Biserica Sa şi toată viaţa Bisericii este o unire imediată cu El. Ceeace este esenţial în ortodoxie, nu este învăţământul asupra cutărei chestiuni dogmatice, ci faptul de a rămânea în experienţa dogmatică şi de a trece totdeauna prin ea. Cu un cuvânt, ortodoxia nu este un învăţământ, ci viaţa în Dumnezeu. Învăţământul este adaptaţiunea la nevoile spiritului omenesc şi ale epocii — la cutare sau cutare aspect al experienţei întregi: aşadar Biserica conţine în ea posibilitatea vieţii chiar în Dumnezeu. Ea poate chiar să se lipsească de tot învăţământul omenesc, de toată adap-

tarea spiritului; făcliile Bisericii — sfinţii — trăiesc îndeobşte în afară de cultura intelectuală şi de teologia *omenească*. Dar aceasta nu însemnează că ei rămân în afară de tradiţie şi de dogme; din contră ei tocmai trăiesc în ele şi sunt adevăratele lor sentinele. In ce chip? Prin cunoştinţa interioară, asociindu-şi puterea interioară a Bisericii. „De unde îi este Lui înţelepciunea aceasta şi puterile?" [Mateiu XIII, 54] se zicea despre El. In Biserica Sa deasemenea nu sunt savanţi ceice au studiat cu creerul lor, ci ceice au studiat prin viaţa lor. Cunoaşterea misterelor divine este un dar dela Dumnezeu, este fructul plin de graţie al unei vieţi ea însăşi plină de graţie.

IV.

Astfel, întreg învăţământul Bisericii se cuprinde în experienţa sa vitală şi aceasta pentrucă îl găsim în cult, adecă în viaţa în Dumnezeu. Tipicurile, sau regulamentele Bisericii prescriind felul de executare al tuturor serviciilor divine de peste an, sunt un fel de partiţiune a misterelor divine, sunt călăuza mişcărilor cerului spiritual înstelat. Ortodoxia nu se poate pricepe decât prin cult, cu toate că, bine înţeles, acesta din urmă nu o poate epuiza. Este imposibil să se poată îmbrăţişa tot conţinutul pe care ni-l dă cultul. Insă proprietatea sa fundamentală şi universală trebue căutată în sentimentul pe care-l are cineva de a fi înaintea lui Dumnezeu şi de a-L şti de faţă — în întâlnirea cu El prin invocarea Numelui Său. Solomon construi un templu „în numele celui Etern" [I Regi VIII, 44]; tot astfel în templele ortodoxe trăieşte, sfinţit, Numele lui Dumnezeu şi Numele Sfintei Treimi, Creatoarea vieţii. Este imposibil ca cineva să nu se minuneze de numărul incalculabil al rostirilor Numelui Divin şi Numelui Sfintei Treimi în Biserică: se invoacă fără întrerupere, se adoară neîncetat. Ne acoperim fără întrerupere cu acest nume, fie pronunţându-l, fie prin semnul simbolic al crucii. Niciodată acest nume

nu lipseşte, niciodată nu e uitat. Fără întrerupere binecuvântarea se coboară prin El. El este sufletul rugăciunii, bătaia inimii. In exterior această invocare se pare că este o repetiţie monotonă şi incomprehenzibilă, un exerciţiu de rugăciune mecanică, dar înlăuntru ea este o întâlnire, care se efectuează fără încetare, ea este viziunea lui Dumnezeu, vederea fixată asupra Lui în rugăciuni, Puterea Divină, Dumnezeu El-Insuşi. Nu putem ieşi de sub acest văl cu care ne acopere acest Nume. Din contră, trebue ca, în măsura posibilului, să ne acoperim cu acest Nume şi să rămânem lângă El. Prea Sfânta Treime — Dogma Sa, iar nu doctrina Sa — intră deodată cu Numele Său în conştiinţa creştinului. Invocarea Numelui este vălul ceresc întins peste lumea ortodoxă. Trebue să înţelegi tot realismul acestei invocaţii, să-i simţeşti forţa activă pentru a fi în stare să înţelegi Biserica. Acest Nume e singura poartă prin care se poate intra în Biserică.

Numele Sfintei Treimi şi numele lui Isus, Numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh în particular, şi al întregii Sfintei Treimi luat laolaltă — sunt Nume de Persoane vii cu cari sufletul credincios este în legătură intimă şi în convorbire. Biserica se apropie de Vechiul Testament prin adorarea Numelui, prin viziunea puterii Lui, iar de Noul Testament prin destăinuirea Numelui — căci vechiul Iehova în ortodoxie este Sfânta Treime.

V.

Dogma Sfintei Treimi defineşte şi cuprinde toată viaţa Bisericii, care o descopere o mărturiseşte, chiamă la ea, o manifestează. Nu numai nici o îndoială, dar nici o falsă interpretare, în comparaţie cu această desvăluire simfonică de Trei. Sfânta Treime este îndreptată către lume prin chipul Omenesc al Fiului lui Dumnezeu şi tocmai în aceasta aflăm creştinismul adecă în învăţământul şi religia profetului Isus, care le-a arătat oamenilor pe Tatăl Său, care L-a revelat pe Tatăl, care a deschis calea

prin exemplul Său: pe un astfel de Isus, Rabbi de Nazaret, Biserica nu-l cunoaşte şi nu poate să-l cunoască, ea nu poate să-l vadă pe Isus al istoriei religiunilor, deoarece ea cunoaşte pe Fiul lui Dumnezeu, Unul din Sfânta Treime.

Fiul lui Dumnezeu Il revelează pe Tatăl şi-I împlineşte voia Sa şi către Tatăl se îndreptează neîncetat inimile fiilor lui Dumnezeu, cari au devenit fii în Hristos. Inima care se roagă, prin iubire, Il recunoaşte întotdeauna pe Tatăl prin Fiul şi-L invoacă în rugăciunile cele mai solemne şi cele mai vii :în „Tatăl nostru" în rugăciunea dela Sf. împărtăşanie şi în rugăciunile solemne ale Rusaliilor. Tatăl nostru cel ceresc, sfânt şi înfricoşat, bun şi milostiv, intră prin iubirea Sa în inimile noastre. Hristos nu ni-L acopere pe Tatăl Său, ci ni-L revelează, ne învaţă să-L iubim pe Tatăl Său iubindu-L El-Insuşi, ne învaţă misterul iubirii divine: „Eu şi Tatăl una suntem". Mai ales Ortodoxiei îi sunt inerente paternitatea şi filiaţiunea; chiar în sfânta tradiţiune ea vede paternitatea vie, tradiţiunea paternă, a cărei pază nu e o poruncă, o lege, ci o datorie de fii iubitori. Tradiţia îşi are rădăcinile în acest sentiment de paternitate, ea se naşte pe baza cunoaşterii vii a Primului şi a Secundului Ipostas, pe baza ascultării fieşti şi pe baza cunoaşterii paternităţii. Orice abatere dela regulamentele Bisericii, ce ar fi de provenienţă raţionalistă sau mistică, este un păcat contra iubirii, este negaţia iubirii.

Fidelitatea faţă de tradiţie nu însemnează nici imobilitate, nici tradiţionalism şi nici chiar spirit conservator, ci iubire faţă de părinţi, iubire cu părinţii, iubire în părinţi, după chipul iubirii Fiului: „Eu nu caut voia Mea, ci voia Tatălui celui ce M'a trimis" [Ioan V, 30].

VI.

Sfânta Treime îndreptată către lume prin Chipul omenesc al Fiului se revelează în chip viu în Sfântul Duh. Al Treilea Ipostas, e atât de intim,

atât de profund şi atât de viu cunoscut de ortodoxie, încât aceasta [Ortodoxia], deşi este credinţa în Sfânta Treime, deşi este Creştinismul, ca religie a mântuirii, în toate inspiraţiunile sale, în tot ceeace o luminează, în toate scopurile ei, este religia Duhului Sfânt. Achiziţiunea Duhului Sfânt este singurul şi supremul scop al vieţii creştine. Trimiterea darurilor Duhului Sfânt în sfintele taine şi în rituri este un fapt atât de fundamental al vieţii ortodoxe, încât el este suficient ca să o determineze. Toate suspinele asceţilor, toate rugăciunile, toate actele se îndreptează către Sfântul Duh. Sfântul Duh este Biserica şi trăeşte în Biserică şi tot ce face parte din Biserică — de mare sau de mică importanţă [dacă se poate face această deosebire] primeşte duhul Său. Sfântul Duh este cunoscut de credincioşi mai direct şi mai imediat decât Hristos, pe care Il recunosc în El. Biserica este Rusaliile în perpetuă gestaţiune, neîncetata pogorâre a limbilor şi neîncetata împărţire a darurilor. Orice cuvânt asupra Sfântul Duh este neputincios, dar în El sunt toate speranţele veacului ce va să vie. In rugăciunile noastre nu invocăm pe Duhul Sfânt mai puţin decât pe Hristos. Biserica şi tot ce se întâmplă în ea este o neîncetată mărturie a Duhului Sfânt. Mângăitorul ne umple de o bucurie perfectă pe care ortodoxia o constată la sfinţi, oameni purtători ai Duhului Sfânt şi în revelaţiunile vii ale Duhului Sfânt. El străluceşte în faţa Sfântului Serafim, care întimpină pe fiecare om cu cuvintele „[Voi sunteţi] bucuria mea".

[Urmează]. Trad. de **Oct. Dragoş.**

Biserica răsăriteană este Biserica universală, cu daruri şi comori nepreţuite. Neperitorul ei titlu de nobleţe este că a păstrat neatinse peste veacuri comorile vechei creştinătăţi. Cea mai scumpă comoară a ei este însă Liturghia euharistică. Liturghiile Bisericii orientale sunt — după Sf. Scriptură — cele mai însemnate momente ale credinţei creştine.

Heiler.

Din trecutul Bisericii ortodoxe din Săcuime.[1]

Ca să putem cunoaşte greutăţile păstoririi credincioşilor ortodocşi din comunele secueşti, e absolut necesar să cunoaştem în mod sumar greutăţile de păstorire din trecutul bisericei noastre ortodoxe, din Ardeal. De aceea voi încerca, pe scurt, a arăta după cei mai buni istorici ai bisericii naţionale: N. Iorga, N. Dobrescu, Ştefan Meteş şi I. Lupaş, suferinţele trecutului şi greutăţile de păstorire întâmpinate de biserica ortodoxă în Transilvania, ca astfel prin deducţiune şi o localizare a acestora în cele patru judeţe: Treiscaune, Ciuc, Odorheiu şi stânga Murăşului să se reliefeze marele greutăţi de păstorire întâmpinate în comunele secueşti, căci urme istorice scrise despre acestea ne-au rămas foarte puţine.

La începutul veacului al VII-lea şi până prin veacul X. după Hristos neamul românesc, urmaş al Dacilor, şi coloniştilor romani aduşi de Traian, era *format* atât ca limbă cât şi ca credinţă. După cercetările cele mai nouă ale savantului, cu renume mondial, Vasile Pârvan, adânc cercetător al culturii Traco-Ilirice în basenul Dunării şi pe cele două versante ale Carpaţilor, în aceste locuri se găsea o cultură întemeiată înainte de cea romană.

După studiile sale epigrafice, această cultură a fost influenţată de cea grecă şi apoi de cea romană. Ca dintr'un adânc de lumi necunoscute, apare pe la începutul veacului al VII-lea poporul român, ca creştin cu o cultură şi organizaţie bisericească influenţată de episcopiile latine dela Dunăre. Cele dintâi cuvinte de cult creştin sunt de origine latină şi rugăciunile „Impărate ceresc", „Tatăl nostru", „Crezul" şi alte noţiuni de cult, sunt toate formate din cuvinte latine. „Românismul şi Creştinismul nostru sunt născute şi concrescute în chip firesc: încet şi trainic în Dacia lui Traian şi dacă acestea s'au putut astfel desvolta, cauza e că noi am putut trăi până în veacul al VII-lea în continuitatea

[1] Conferinţă cetită în adunarea Secţiei Sibiu, a Asociaţiei Preoţilor «A. Şaguna» ţinută la 18 Iulie 1927.

trupească și sufletească cu patria mamă — romană — căci Dunărea n'a fost totdeauna un dușman hain al Românilor din Dacia, ci și un prietin", spune V. Pârvan în „Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman". Săpăturile intreprinse la pasul Oituz, Ariușd, pe Mureș și alte locuri din județul Treiscaune de profesorii E. Panaitescu, Gh. Mateescu și alții, unde s'au găsit urme romanice, ne dovedesc, că și în aceste județe de care ne ocupăm procesul de formare al neamului nostru românesc și creștin a avut acelaș curs și că el dispunea dela începutul formării sale de o organizație bisericească pe care au împrumutat-o și popoarelor, cari au venit peste ei mai târziu: Unguri, Slavi și apoi Sași, încreștinându-i și exercitând o influență de organizare asupra lor. După cercetările distinsului istoric Ștefan Meteș se constată, că Românii n'au fost numai un neam de păstori cum se credea, ci și agricultori și numai o parte a neamului nostru și mai ales cea dela poalele Carpaților s'au ocupat cu oeritul, iar cealaltă cu agricultura. Prin această ocupație a lor au influențat asupra conlocuitorilor. Așa dară primii creștini din aceste părți de sub poalele munților și de pe șesul râurilor au fost toți români,. cu sate, a căror case se vor fi făcut din nuele și bârne, o tradiție până azi la Români. Ei vor fi atârnat la început de patriarhia de Roma cu care avea legătură canonică și preoții noștri din aceste vremuri, din aceste ținuturi se vor fi hirotonit de episcopii dela Dunăre, Silistra și Vidin, căci despre existența acestor episcopii latine amintește istoria.

După ce poporul bulgar se așează în sudul Dunării și primește religia creștină și adoptă limba slavonă, limba latină din cultul nostru începe să se piardă și prin veacul al X-lea se infiltează cuvintele slavone și astfel încetul cu încetul locul limbii latine în biserică îl ia cea slavonă, care îmbogățește cultul și dă bisericii organizație mai amplă. Așa dară în acest colț de țară — Terra Siculorum — cum le place Maghiarilor a-l numi *autohtonă, băștinașe, a fost populația românească și creștină,* care se ocupa cu agricultura și o parte cu oeritul și numai mai târziu s'a infiltrat elementul secuesc, o ramură a nației maghiare, care primește creștinismul dela Români și învață agricultura dela

el, deşi ei până în ziua de azi sunt mai mult crescători şi iubitori de vite cornute şi cai. In această stare de stăpâni ai gliei strămoşeşti au trăit Românii din judeţele săcuieşti de astăzi, împrumutându-le acestora religia creştină ortodoxă, lucrarea pământului, economia de oi şi organizaţia politică şi administrativă. Secuii au luat multe obiceiuri dela Români, dar cu timpul favorizaţi de stăpânirea ungurească, ei au trecut la altă religie, rămânând Românii „ó hitűek", adică de religie veche, faţă de ei cari au trecut la religia romană. Până şi portul l-au luat dela Români şi l-au păstrat până prin secolul al XIX în mare parte, aşa că marele nostru istoric N. Iorga are intuiţia clară a trecutului nostru din aceste părţi secueşti, când mai recent declară că mai mult de jumătate din Săcui sunt de origine română şi e de datoria noastră să le-o spunem aceasta cât mai des şi cu documente istorice să le amintim această origine.

Când regele Ştefan primeşte religia apuseană şi papa îl numeşte rege apostolic, se ivesc cele dintâi greutăţi de păstorire şi prigoniri contra celor de religie ortodoxă. Aceste persecuţii le vor fi suferit aici în Ardeal în prima linie ortodocşii din Secuime, cari prin legăturile lor cu Biserica ortodoxă din sud au ţinut strâns şi mai departe la religia lor veche „ó hitű", căci după toate probabilităţile deşi urme scrise nu avem, Românii din Ţara Bârsei şi Secuime aveau legături şi acum după ruptura cu Roma cu episcopii dela Dunăre, atârnători de patriarhia de Ohrida la cari prin pasul Oituz, Uzul şi alte trecători mergeau preoţii noştri ortodocşi pentru hirotonire sau aceşti episcopi, sau trimişii lor venind în vizitaţii canonice le sfinţeau preoţi şi-i întăreau în credinţa veche. După înfiinţarea principatelor române prin veacul al XIV şi dupăce s'au instituit metropoliile dela Suceava şi Târgovişte, biserica ortodoxă din Ardeal şi cea din Secuime a intrat respective a continuat legăturile canonice cu acestea, având însă să lupte cu cele mai mari greutăţi, căci papalitatea şi regii săi apostolici nu s'au dat îndărăt de a folosi toate mijloacele pentru stârpirea *«schismaticilor şi ereticilor»* chiar şi cu ajutorul forţei brachiale. Iată ce hotăreşte sinodul din Buda la anul 1279 referitor la preoţii schismatici: „Acestora nu le este iertat a ţinea cult dumnezeesc, a zidi capele sau alte case sfinte, nici

credincioşilor nu le este ertat a lua parte la astfel de cult dumnezeesc sau a intra în astfel de capele. In caz de lipsă să se aplice contra acestor preoţi forţa brahială" [Meteş, Ist. bis.]. La 1428 Sigismund merge şi mai departe cu aceste măsuri aspre, când ordonă: „Să se despoaie de avere toţi nobilii şi cnezii, cari ţin pe moşiile lor preoţi ortodocşi ce duc poporul în rătăcire. Preoţilor români să li se confişte averea şi să se expulzeze din ţară. Căsătoriile dintre ortodocşi şi cei de legea latină e oprit să se închee, până ce ortodocşii nu se botează de preotul catolic. Preoţii cari va boteza vre-o copilă în legea ortodoxă să i se confişte averea" [Ibid.].

Aceste măsuri drastice erau luate faţă de preoţii din ţinuturile privilegiate, dar ele vor fi fost aplicate la preoţii ortodocşi din Secuime cu mai multă rigoare. Urmarea acestor persecuţii şi ordine aspre luate contra vieţii religioase a Românilor ortodocşi a fost că mulţi ortodocşi vor fi trecut la religia apuseană, iar alţii vor fi luat drumul în principate, dar durerea cea mai mare a fost că ne-am perdut nobilimea noastră din Ardeal şi din aceste ţinuturi expuse la atâtea prigoane.

A doua fază de persecuţiuni a fost sub era principilor calvini. Sub urmaşul lui Sigismund, sub Ioan Huniade şi Matiaş Corvin biserica ortodoxă a mai răsuflat puţin. In acest timp de persecuţiuni din veacul XV şi jumătatea la al XVI. Românii din Secuime au dus-o greu. Preoţi aveau foarte puţini, episcopi stabili nu aveau, ei apăreau şi dispăreau. Istoria pomeneşte de Ioan de Cafa 1456 şi cei câţiva după el. Abia după întemeierea Principatelor se poate vorbi de primele episcopii ca cea a Vadului şi Geoagiului pe cari le cunoaştem din istorie. Dacă sub persecuţia bisericii apusene, biserica ortodoxă din Secuime a perdut credincioşii săi dela Târgul-secuesc în sus, pe pământul zis de ei sfânt «*szentföld*» şi spre nord, judeţul Ciuc, sub persecuţiile calvinilor a pierdut pe credincioşii săi din jurul oraşului Sf. Gheorghe şi judeţul Odorheiului, cari s'au calvinizat. Astfel avem urmă că biserica reformată din Cernatul-de-jos a fost până pe la anul 1560 ortodoxă, când a trecut la reformaţi şi după legile aspre ale principilor calvini li s'a luat şi biserica. La o reparaţie

a acestei biserici în anul 1905 s'a găsit ctitorii români și proscomidierul în zid.

Dacă principii calvini se foloseau de forță pentru impunerea nouei religii, ei căutau însă și pe cale mai conciliantă să atragă pe Români la religia lor, traducându-le în limba română cărțile rituale din limba slavonă și sileau preoții să le țină serviciile în limba română. In aceste cărți erau furișate învățăturile protestante pe care le-a caterisit în 1643 sinodul dela Iași, ținut sub Vasile Lupu și când Petru Movilă al Kievului a impus „Mărturisirea Ortodoxă" întocmită de el.

Mijloacele de cari s'au folosit episcopii calvini sub sprijinul direct al stăpânitorilor principi și al administrației nu se deosebesc întru nimic de cele folosite de biserica apuseană. Iată ce hotărește dieta ardeleană din 30 Noemvrie 1566 ținută la Sibiu pentru convertirea Românilor iobagi: „Eresul [legea ortodoxă] să se lepede mai vârtos între Români, a căror păstori orbi fiind, povățuesc pe orbi și așa pe sine și poporul duc spre peire. Acelora cari nu ar vrea să asculte adevărul, să poruncească principele ca — cu episcopul și susperitendentul Gheorghe să se dispute din Biblie și dacă tot nu ar voi să treacă la religiunea cea adevărată [la calvinire] unii ca aceia, fie episcopi românești, fie preoți sau călugări să fie scoși din țară".

Aceste prigoniri s'au contrabalansat prin ajutorul și sprijinul domnilor din Principatele românești cu cari Principii ardeleni aveau legături de rudenie și de alianță contra dușmanului comun din Orient: Turcii. Dacă calvinismul ne-a adus mult rău în aceste ținuturi secuești, totuși biserica ortodoxă din Ardeal a avut și foloase, căci iată ce zice dl Iorga: „Calvinismul a întărit și mai mult recunoașterea unei episcopii românești din partea guvernului ardelean și a adus desvoltarea bisericii noastre către unitate, ba ce-i mai mult, a adus „închegarea unei culturi românești, crearea unui curent care merse să învie, mult mai departe decât hotarele Ardealului scrisul și cugetarea neamului".

A treia fază a greutăților din trecut pentru păstorirea credincioșilor din comunele județelor săcuești a fost cea din secolul al XVIII-lea, pe care a prilegiuit-o: unirea cu biserica apuseană și care înseamnă desbinarea bisericii

ortodoxe româneşti în două. Cu tot folosul mare pe care istoria îl pune în sarcina acestui eveniment, cred că răul a fost cu mult mai mare: pentrucă prin această desbinare noi am perdut mulţi români în aceste părţi secueşti cât şi în alte părţi, dar răul cel mai mare e că ne-a frânt dela sânul mamei noastre, biserica strămoşească, şi ne-a desbinat în două. Urmările triste s'au văzut în tot cursul celor două veacuri, dar se văd şi azi când formăm o singură ţară prin vitejia soldatului ortodox român dela Oituz şi Mărăşeşti crescut şi oţelit *nu de biserica apuseană,* ci de biserica strămoşească. Ea a ţinut legătura sfântă prin potecile tăinuite ale munţilor, între fraţii de aceeaşi lege de pe cele două versante ale Carpaţilor. Persecuţiunile şi suferinţele de veacuri ale acestei biserici „schismatice şi eretice", au răsunat puternic în sufletul fraţilor noştri de aceeaşi lege cu noi şi au pregătit ceasul tainic de înfrăţire şi bucurie şi când vremea s'a plinit, prin viaţa şi sângele lor ne-a aşezat în cinstea cea mai mare ce o poate ajunge un neam: *întregirea sa într'o singură ţară.* De aceea, cuvine-se mărire şi slavă ţie biserică strămoşească, căci din suferinţele fiilor tăi mucenici, preoţi şi mireni, ai născut România de azi.

Contra uneltirilor papistaşe şi protestante biserica ortodoxă s'a opus totdeauna şi în mrejele lor au prins doar sufletele slabe de înger şi iubitoare de glorie şi avere trecătoare. *Ţăranul iobag a rezistat cu mucenicie.* De aceea nu-i mirare că în contra noului atac, unirea, s'a produs cea mai mare reacţiune cunoscută şi în istorie sub numirea de: „Răscoala sau împotrivirea contra unirei". Inceputul l-a dat Braşovul, această cetăţuie puternică a credinţei strămoşeşti dela începutul zămislirii neamului. Un preot şi doi credincioşi din Braşov duşi la instalarea lui Atanasie, cel mai laş vlădică românesc din câţi a cunoscut istoria, zice N. Iorga, au strigat: „Că nu se cuvine şi nu pot îngădui ca biserica lui Mihai să fie supusă la alte religii!. Braşovului i s'a alăturat Sibiul, apoi Făgăraşul şi a urmat Maramurăşul îndemnat de bravul său vlădică Iosif Roşca „care ziua era preot, iar noaptea ostaş viteaz". Dar spre cinstea Românilor ortodocşi din Secuime nici protopopul Haromszekului şi al Gurghiului n'au aderat la unire, îndem-

nați poate de exemplul Brașovului unde își vor fi făcut ucenicia de ortodocși neînfrânți. Acestei atitudini demne este a se mulțumi că a mai rămas rămășiță de ortodocși în ținuturile secuești. Contra silei ce li se făcea de a trece la uniți, mulți preoți și credincioși au părăsit satele și au trecut în Moldova. In eparhia Romanului întâlnim și azi mulți ortodocși urmași ai celor ce n'au voit să se lapede de credința strămoșească, ci în fața silei mai bine au preferit să părăsească țara și satele lor. Tot în acești ani de furie contra bisericii noastre a bântuit prin anul 1710 epidemii puternice ca holera și foametea, cari au mai decimat populația. Intre ei vor fi perit și mulți Români ortodocși. Cu toată rezistența credincioșilor ortodocși din ținuturile secuești totuși au primit mulți și unirea și mai ales preoțimea, care credea în făgăduelile papistășești.

In statisticele curții aulice din Viena întocmite între anii 1760—1762, în județul Treiscaune găsim 19 preoți grec. cat. cu 417 familii, cu 10 biserici unite, față de 11 preoți neuniți cu 1458 familii și 11 biserici. In județul Ciuc găsim 16 preoți uniți cu 760 familii, cu 5 biserici și nici un ortodox. In județul Odorhei găsim 11 preoți uniți cu 450 familii și 3 biserici, iar ortodocși 395 familii ortodoxe cu nici un preot și cu trei biserici; în județul Mureș-Turda găsim 62 preoți uniți cu 575 familii și 23 biserici, iar ortodocși 1549 familii cu nici un preot și 21 biserici ortodoxe. Case parohiale în cele 4 județe erau 43. Ravagii însemnate a făcut unirea în județul Mureș, Ciuc și Odorhei, căci cei trecuți la unire partea cea mai mare s'au maghiarizat și au dispărut în marea catolicismului. De aici mai deducem că ortodoxia a fost apărată în comunele din județul Treiscaune fiindcă au avut ca potrivnic al unirii pe acel protopop al Háromszékului a cărui sediu va fi fost Cernatul de jos, Uzunul sau Doboli, dar și fiindcă județul Treiscaune avea legătură cu Brașovul veșnic ortodox și cu Moldova prin pasul Oituz și prin trecătorile munților dela Brețcu și Covasna. Munții n'au fost numai adăpostitorii ființei noastre etnice, ci tot ei ne-au salvat credința strămoșească, căci Românii din Treiscaune, chiar și cei cari nu mai știau românește, în urma legăturilor lor cu Brașovul ortodox și cu Țările românești, au fost un element mai viguros ca

cel din celelalte județe și mândria lor de „olávallású și disunitus vagyok" au păstrat-o până în zilele noastre. Vitejia oștilor românești ale lui Mihai Viteazul, Petru Rareș, Radu Șerban, alături de cari au luptat și nobilii săcui au impus respect în iobagul săcui față de vitejia Românilor cari erau de aceeași credință cu conlocuitorii lor, Români din acest județ. Apoi frumusețea cultului nostru, datinele speciale ale Românilor ortodocși dela Sf. Ilie, Sânt-Petru, Sânt-Dumitru și Boboteaza noastră, prin farmecul lor mistic, precum și raportul de rudenie și aceeași soarte comună de iobagi cu Săcuii ridicau mult în ochii acestora religia noastră ortodoxă, cu toate batjocurile ce le aruncau preoții și nobilii de altă religie asupra ei.

Lupta sufletească, în cei care siliți de împrejurări își părăseau legea, a fost totdeauna grea; căci glasul sângelui de multe ori se revolta în ei mai ales în prima generațiune a celor ce treceau, când sufereau umiliri dela coreligionarii lor. Așa de exemplu pe la anul 1872 în Cernatul de sus, o filie ortodoxă a Cernatului de jos, trăia marele bogătaș Gheorghe Matei, care cetia încă „Gazeta Transilvaniei" și umbla în port românesc și care mergea de multe ori la serviciul divin în biserica reformată unde i se da mare cinste. La propunerea preotului reformat de a trece la religia calvină, acesta i-a răspuns cu cuvintele strămoșului său Iuliu Cezar: „Decât coadă între voi mai bine fruntaș la cei din legea mea". Când Iosif II a permis și Românilor ortodocși să țină școli, multe din cele dintâi școli confesionale s'au înființat în județul Treiscaune tocmai ca prin ele să-și poată păstra limba, dar mai ales credința lor prin învățarea rugăciunilor de toate zilele. Cele dintâi școli au fost în comunele din Dobolii de jos, Ozun, Chichiș, Cernatul de jos, Țaria, Micfalău, Sf. Gheorghe, Bicsad, Aita și altele. Bisericuțele de lemn și primele școli confesionale de alăturea au fost chivotul legii românești. Cu dispariția acestora, deși jertfeau bucuros pentru întreținerea preoților și dascălilor lor, ei au început să-și piardă limba și să se înstrăineze de biserica strămoșească și mai ales generațiile tinere cari cercetau acum școlile unguregti, în care limba și biserica noastră erau batjocorite. In comuna Micfalău, când la ivirea oștilor românești în 1919 un bătrân care se

bătea cu mânile în piept că el este român, întrebat de ofiţeri de ce nu vorbeşte româneşte bătrânul a început să plângă spunând: „De când ne-au luat şcoala noi toţi am uitat limba noastră". Mândria de rassă şi glasul sângelui sunt virtuţi, cari nu se cumpără pe nici un preţ din lume, căci ele sunt calităţi spirituale îndumnezeite în trup omenesc. Dovadă colegul nostru Ştefan Ciutac, azi preotul ortodox din Micfalău.

Greutăţile de păstorire întâmpinate în trecutul bisericii noastre ortodoxe, au redus în cursul de veacuri mult numărul Românilor şi mai ales al celor din judeţele săcueşti, reducându-i la anul 1762 la minoritate faţă de 60—70% câţi erau cu câteva decenii înainte. Dupăce îşi perd încetul cu încetul limba, deşi s'au produs reacţiuni, totuşi copleşiţi când de elementul protestant, când de elementul papistaş, pierd tot mai mult şi din calităţile de rassă, până când se desnaţionalizează. Unde au fost biserici centrale cu preoţi şi mai târziu şi şcoli confesionale s'au putut menţinea în număr redus până mai târziu, dar prin jumătatea a doua a veacului al XIX-lea şi mai ales după 1848 se începe sistematic secuisarea elementului românesc, care pierde şi portul şi limba şi religia în comunele înconjurate de Secui.

Această desnaţionalizare culminează în răsboiul pentru întregirea neamului 1916—1918, când Românii ortodocşi din satele secueşti sunt forţaţi din nou de a-şi părăşi religia, căci altfel vor fi deportaţi şi averea lor confişcată. Rămân memorabile cuvintele fruntaşului Ioan Virag din Dobolii de jos, cari siluitorilor de credinţă le răspunde, că răsboiul de faţă nu este „vallásháboru" [răsboiu religios] ca să-şi lapede legea, când fii lor luptă pe fronturile de luptă. Asupritorii noştri de veacuri foloseau această ultimă ocazie, când toţi preoţii ortodocşi şi greco-catolici din aceste părţi au fost închişi, internaţi, iar alţii refugiaţi în regatul vechiu. Când în Cernatul de jos bătrânul de 80 ani Stefan Timar şi soţia sa Ana Matei, o nepoată a fruntaşului Gh. Mateiu din Cernatul de sus, de care am pomenit, au fost chemaţi la primărie să-şi lapede legea, căci altfel li se confişcă averea, aceştia au răspuns: „Immár vének vagyunk, nem kell vagyon, de hagyják meg a lelkünket" [De acum suntem bătrâni, avere nu ne mai trebue, dar lăsaţi-ne suf!etul].

Că în veacul XIX-lea cu câtă vehemență și celeritate s'a făcut desnaționalizarea Românilor, cea mai bună dovadă sunt protocoalele parohiale al născuților și morților din parohiile ortodoxe sau greco-catolice, unde acestea s'au păstrat. In Cernatul de jos la 1814 în cel mai vechiu protocol al botezaților găsim la un an induse 54 boteze, ceeace corespunde la o populație de cel puțin de 1200 suflete. Azi în acest Cernat cu filiile lui mai sunt 165 suflete ortodoxe. In Cason unde a fost protopopiat greco-catolic și o puternică parohie, abia mai sunt câteva familii. Tot așa în parohiile greco-catolice Fosia, Gheliuța, Poian, Lenucia, Ghidfalău și altele.

Mănăstirea catolică din Sânlelec se zice că a fost întemeiată de Ruxanda, fica a lui Alexandru cel Bun, măritată după baronul Apor.

In Peticeni, o comună de 200 familii, găsim numai două nume de familii, Ciucea și Oprea; azi toată comuna este romană-catolică. Această desnaționalizare după anul 1848 a fost pricinuită și de faptul că desființându-se jobăgia, jobagii români nu mai vin în județele săcuești din ținuturile românești și din Moldova, dar și de faptul că Ungurii după împăcarea lor cu Viena și după Unirea Ardealului cu Ungaria, primesc mână liberă de a face ce vreau cu naționalitățile pentru triumful ideii de stat maghiar, și acum încep ei cu sistemul lor cunoscut de maghiarizare. Având toată organizația de stat pe mâna lor, ei silesc procesul de săcuisare al elementului românesc, care merge crescând mai ales în județele Odorhei, Ciuc și Mureș, dar și în Treiscaune. In cele dintâiu mai intensiv, pentrucă nu erau preoți și școli.

Iată ce scrie la 1845 A. D. Gerando: „Secuii, zice el, au mult orgoliu național. Acest sentiment este atât de puternic la ei, încât nu afli Secui care să vorbească o limbă străină. Valahii în general se dispensează să învețe ungurește, printre Secui însă, Românii își perd limba și naționalitatea. In județele ungurești în comunele locuite egal de Români și Unguri într'un interval anumit de timp populația valahă asimilează pe cea maghiară și limba română devine dominantă. Aici în Secuime se întâmplă contrarul, elementul secuesc absoarbe pe cel valah. Azi sunt mulți

Secui de religie grecească. *Aceştia sunt toţi Valahi desnaţionalizaţi*». [La Transilvanie et ses habitants, Paris 1845].

Cât de mult s'a continuat cu această maghiarizare a elementului românesc şi mai ales a celui de religie greco-catolică, dovadă sunt parohiile greco-catolice din Treiscaune, dar mai cu seamă din Ciuc şi stânga Murăşului în care credincioşii îşi pierduseră limba, este constatarea mai recentă a profesorului Sabin Opreanu din Cluj. Iată ce scrie el în studiul său „Terra seculorum" [Societatea de mâine] în care se ocupă mai mult de secuisarea judeţului Odorhei. Dupăce o constată din numirile topografice că aceste ţinuturi au fost româneşti la început, el zice: „Pe la mijlocul veacului trecut mai aveam încă 15% credincioşi români în Odorhei din 40 cât s'a constatat să fi fost în vremurile vechi. In 1880 aveam 3,1%, în 1890 abia 2,9%, în 1900 2,5%, în 1910 abia 2,3%, iar statistica românească din 1920 abia mai poate stoarce 3,9%. In acest judeţ, în 1900 din 134 comune ale acestui judeţ găsim credincioşi români în 80 de comune, iar cu 30 ani în urmă, după statistica română, abia mai găsim în 68 de comune". Dar chiar în judeţul Treiscaune în 1762 erau 93 comune cu 1865 familii, între cari nu se cuprind comunele: Buzaele, Poiana-Sărată, Marcoş, Teliu, Vălcele, Budila, Arpătac, Băcele, Ariujd şi Arini, în cari la un loc după şematismul bisericii ortodoxe la finea lui 1927 se găsesc: 14522 suflete. Cele 1865 de familii în 165 de ani în mod normal trebuia să arete un spor de cel puţin de trei ori mai mare, adecă 1865×3=5595 familii, cari înmulţite cu 5 ar trebui să ne dea un total de 27,975 suflete, ori azi în cele 93 de comune pomenite la 1762 abia sunt 20,000 suflete al căror spor însă este în comune curat româneşti, care şi-au păstrat limba maternă.

Cu ocazia recensământului din anul curent s'au găsit peste 5000 suflete de origine etnică română, dar maghiarizaţi şi de altă religie, pierduţi abia într'un timp scurt de 100 de ani.

* * *

Am schiţat pe scurt greutăţile păstoririi în acest colţ de ţară atât de expus pentru elementul românesc.

Cauzele acestor greutăţi ne-au fost prilejuite de influenţe străine şi duşmane înseşi fiinţei noastre şi bisericii noastre, prin care, în ciuda atâtor vicisitudini, ne-am păstrat ca neam. Istoria pune şi în sarcina preoţimei din trecut o parte din cauzele, cari ne-au îngreunat păstorirea bisericii ortodoxe din Săcuime şi pentru perderea terenului avut. Şi anume, că preoţimea din trecut a fost de multeori incultă şi analfabetă. Va fi fost, însă această preoţime de multe ori incultă şi slabă de înger ne-au creiat-o împrejurările istorice în care i-a fost dat bisericii strămoşeşti să se desvoalte. Fără sprijin din partea statului, ci vecinic prigonită, fără nobilime, care la cele dintâi atentate contra bunurilor şi privilegiilor ei vremelnice, uita massa de iobagi din care a eşit şi prin care se menţinea şi alerga în tabăra vrăşmaşă bisericii şi neamului nostru, nu-i mirare, că va fi fost şi aşa. Şi atunci singura mângăiere a ţăranului iobag era biserica lui în care găsia un cuvânt de mângăiere şi o speranţă pentru durerile acestei lumi trecătoare. Acel preot — iobag — sărac, incult, care lucra alăturea de tovarăşul său credincios pe moşia nemeşască, unia în amurguri de sara cerul cu pământul, cele trecătoare cu cele vecinice prin ridicarea sufletului la cele netrecătoare şi într'o comuniune sufletească au trăit secole peste secole, sperând în acel vis pe care l-am văzut împlinit sub ochii noştri. Să nu osândim deci trecutul nostru, ci să ne descoperim în faţa preotului-iobag al timpurilor trecute, căci el a pregătit încet şi tainic, alăturea de alţi mucenici ai trecutului, praznicul zilelor ce trăim. Pentru el potecile munţilor prin care venea hirotonit din ţară de preot sau pleca în refugiu şi surghiun batjocorit şi hulit, că n'a voit să se lapede de legea sa spurcată, cum o numiau vrăşmaşii lui, erau firele de telegraf, cari comunicau ştirile de pe o parte pe alta a Carpaţilor, iar stânile de oi răspândite în Carpaţi, pe colinile mănoase ale Basarabiei şi în văile adânci ale Moldovei erau tot atâtea Atenee populare, cari răspândiau lumină şi cultură românească din filele îngălbinite ale Octoihului şi Ciaslovului, şi patrafirul sfânt, simbol al credinţei strămoşeşti, a devenit steag şi scut naţional, care ne-a înfrăţit legea şi limba şi ni le-a păstrat şi în aceste părţi, deşi mai redus, până în zilele Invierii neamului. Mai târziu

brumele de şcoli confesionale susţinute cu atâta mândrie şi jertfă de Românii secuisaţi şi ciobanii plaiurilor noastre dela Poiana Sărată până la Buzău, s'au prefăcut în pepiniere de cultură naţională şi *când satele secuisate rămâneau fără mângăerea preotului român alungat de puternicii zilei*, ei coborau în aceste sate şi picurau la zile mari, la nunţi şi la înmormântări acel tainic sbucium de durere alimentat de creştinismul adânc al vieţii religioase. Aceasta este epopea vieţii din aceste meleaguri, pe cari azi ne revedem stăpâni.

Până aici cu ziua de ieri, dar să vedem ce e de făcut în cea de azi. Ca mâne se împlinesc 10 ani dela întregirea neamului şi preluarea imperiului românesc. Ce-am făcut noi în aceşti aproape 10 ani pentru întărirea culturii acestui neam românesc şi pentru „reromanizarea" fraţilor maghiarizaţi? Puţin, cred, foarte puţin, dar nu-i târziu de a face de aci încolo mult, foarte mult. România mare nu-i făcută pe 10—20 de ani; pentru aceea nu trebuie să perdem nici o clipă ca să întărim biserica strămoşească şi prin ea însăşi temeliile statului nostru. După întregirea neamului s'au găsit şi se găsesc la fiecare răspântie stegari ai trecutului şi eroi dela Mărăşeşti cari părăduiesc cu virtuţile strămoşeşti păstrate de ei, dar după a mea convingere, vigoarea neamului românesc rămâne să se păstreze şi în viitor prin biserică şi şcoală şi reromanizarea elementului românesc, desnaţionalizat se va putea face numai tot prin aceste 2 instituţii, însă având tot concursul statului şi administraţiei româneşti. Preoţimea română din aceste meleaguri va trebui să-şi lărgească sfera de activitate cuprinzând întreg complexul vieţii acum în desvoltare rapidă a poporului nostru, cultivându-i simţul trecutului, care afirmă şi hotăreşte viitorul nostru ca neam ortodox creştin şi român.

Numai păstrând şi cultivând această calitate de neam atât de aleasă şi distinctă de alte neamuri, ne vom păstra caracterul etnic şi ne vom câştiga ascendent faţă de ele.

Această superioritate de neam concrescută din simţul pentru legea strămoşească în faţa curentelor străine şi subversive, cari bat la porţile Oituzului românesc, ne va da câştig de cauză şi cultivându-o ne va produce respect în faţa altor neamuri şi altor religii, şi ne va întări temeliile statului nostru naţional, care la rândul său, servindu-l ne va apăra biserica strămoşească şi aşezămintele ei sfinte.

Iată de ce rolul preoțimei, ca și în trecut, *azi* mai mult, trebue mai ales în aceste ținuturi săcuești să străbată adâncul manifestării ca neam al poporului ce păstorește, în general și în special aici, pentru a nu-l întârzia pe cărările destinului său, fiind un neam tinăr, viguros și cu puteri reînoite după întregirea lui într'o singură țară, azi a sa, pentru vecinicie.

Mijloacele de păstorire și cele mai bune metode pentru ajungerea acestui scop le va desvolta colegul meu; ori cari ar fi ele însă, fără un plan *bine stabilit dinainte*, noi nu vom putea ușor reromaniza pe frații noștri săcuisați.

Un început s'a făcut. Acesta trebue numai lărgit și alimentat pentru a nu se pierde nici o clipă. In vechile centre parohiale din cele 4 județe, în cari pe la 1762 mai pulsa viața românească și nu era comună, în care să nu se vorbească românește, ne *trebuie preoți vrednici, învățători vrednici, biserici nouă și pompoase, școli mărețe, case parohiale demne, o propagandă din partea «Astrei» și a tuturor organelor cari sunt creștinești și românești.* Pentru ajungerea acestui scop statul român nu trebue să cruțe nimic. Unde numai se va putea se va da tot sprijinul românesc, în toate manifestările vieții acestui element perdut pentru a-l recâștiga. La poștă, la școli, la tren, la comună, în administrație trebue folosit acest element și aducându-i aminte de originea sa românească și să-l readucem în sânul nației.

Inaltul nostru Stăpân, Mitropolitul Ardealului Dr. Nicolae Bălan pe lângă multe planuri mărețe prin înfăptuirea cărora voiește să lărgească alvia vieții noastre religioase și culturale în cadrele morale ale bisericii strămoșești îl mai frământă acest gând mare: *Reromanizarea elementului românesc desnaționalizat din părțile săcuești.* Fiecare clipă perdută în înfăptuirea acestui gând măreț, este o perdere simțită. Noi preoțimea arhiepiscopiei de Alba-Iulia și Sibiu, întrunită de primadată în congres în capitala jud. Treiscaune, al cărui nume simbolisează mucenicia martirului creștin din primele secole creștine și mucenicia neamului nostru din aceste părți, să-i dăm tot sprijinul nostru. „In acest semn vom învinge". Deci *cu Dumnezeu înainte la luptă.*

Ioan Rafiroiu,
protopop.

Din filosofia creştină a şcoalei catehetice patristice.

Teoria cunoştinţei religioase.[1]

A] Cunoaşterea naturală şi relativitatea ei.

Dumnezeu este o realitate pe care o putem cunoaşte, spune *Sf. Grigore de Nasians.*[2] Insăşi creaţia văzută, spune Sf. Grigorie de Nasians, ne vorbeşte despre existenţa unui Dumnezeu care este fiinţa cea mai înaltă care a creat şi susţine toate. Când ne aruncăm privirile asupra naturii ce ne înconjoară şi privim cum întreaga făptură îşi are o unitate bine definită şi cum se desfăşoară mergând înainte şi se află în mişcare, deşi în sine nu se mişcă, atunci trebue să conchidem că există o cauză supremă care se află mai pe sus de ea. Când privim cum totul în lume este aşa de bine rânduit, cum cele mai variate lucruri sunt îndeplinite armonic, tragem inevitabila concluzie, că mai pe sus de toate lucrurile stă o cauză care a rânduit această imensă armonie.[3]

Dar tocmai când ajungem să recunoaştem în chip vădit că Dumnezeu este, atunci ne dăm seama că nu putem să ajungem la deplina explicare, ce este Dumnezeu. Privirea lui Dumnezeu în esenţa sa nu este cu putinţă nici a fi descrisă, nici să fie cercetată.[4] Noi îl recunoaştem pe Dumnezeu din depărtare, nu din faţă; îl vedem ca strălucirea soarelui în apele mării în oglindirea ei, întunecoasă, numai în mărimea şi mărirea operilor sale. Il recunoaştem ca pe cea mai frumoasă şi mai sublimă dintre toate fiinţele, ca pe o mare de fiinţe,[5] sau

[1] Vezi „R. T." Nr. 11 din 1927.

[2] *Stöckl* Op. cit. pag. 252.

[3] *S. Greg. Nas.* Orat. 84. Migne. Patr. gr. tom. XXXV.

[4] Ibid.

[5] *S. Greg. Nasians.* Orat. 38. Migne. Patr. gr. col. 615.

mai degrabă ca pe o suprafiinţă de care sunt condiţionate toate celelalte fiinţe.[1]

Dar ce este această fiinţă care întrece toate fiinţele, nu poate să cunoască fiinţa omenească. De aceea nu putem să explicăm ce este Dumnezeu; Dumnezeu rămâne indescriptibil şi necercetabil, asemenea lui Platon care formulase teologia păgânilor.[2]

Filosofii se apropie câte odată de adevăr, zice *Lactanţiu*, dar doctrinele lor n'au nici o greutate, pentrucă provin dela om şi nu au sigilul unei autorităţi superioare, adecă autoritatea lui Dumnezeu; căci fiecare simte că omul care învaţă nu diferă întru nimic de cel ce-l ascultă.[3]

Sfântul Vasile cel Mare arată mai departe aceeaş relativitate a cunoştinţei pe care o putem avea noi singuri prin noi despre Dumnezeu. Când descriem puterea de creaţie a lui Dumnezeu sau purtarea de grije sau prevederea lucrurilor viitoare, nu putem zice că cu aceasta posedăm cunoştinţa esenţei divine; acestea nu sunt decât descrieri ale puterii dumnezeeşti care se arată din lumea din afară şi cu aceasta nu putem afirma că aceasta este însăşi substanţa divină.[4]

Cunoaşterea lui Dumnezeu prin descrieri şi nume pe care i le atribuim, nu poate fi cunoaşterea absolută, căci ceeace spumem numai după descrierile ideilor noastre nu are fiinţă decât în nume şi cuvinte, care dispar cu ecoul lor.[5] Când îl numim pe Dumnezeu, cel bun, cel drept, creatorul, judecătorul, nu facem altceva, decât îi pronunţăm anumite însuşiri pe cari le are.[6] Cu aceste denumiri nu facem altceva decât avem un tablou despre Dumnezeu, despre natura sa dumnezeiască.[7]

---

[1] Ibid. orat. 12, col. 198.
[2] Ibid. orat. 34, col. 538.
[3] *Lactanţiu*, Divin. Iust. lil. lil. c. 27.
[4] *S. Basil*, Adversus Bumonium, 1, 8, Migne, Patr. gr. col. 518.
[5] Ibid. col. 520.
[6] Ibid. l. cl. col. 533.
[7] Ibid. l. c. col. 585.

Nici un tablou însă nu poate să ne arate ce este Dumnezeu, nici o descriere nu-l poate înfăţişa în cuvinte, nici un ochiu omenesc nu-l poate vedea: căci el este necuprins în stăpânirea lui, nemărginită măsura lui, nebiruit în puterile sale[1].

Clement Alexandrinul afirmă acelaş principiu în Stromatele sale: «*A ajunge până la stăpânul tuturor, este cea mai grea intreprindere; obiectul ne scapă întotdeauna şi se îndepărtează de puterea de pricepere a minţii omeneşti*».[2] Nu-i deajuns a spune că Dumnezeu este mai presus de toată lumea, dar el este mai presus chiar decât lumea inteligibilă.[3]

Dumnezeu nu poate fi deci demonstrat de mintea omenească; pentru anumite motive omul nu poate să-l cunoască nici să-l exprime.

«*In adevăr a raţiona asupra fiinţei lui Dumnezeu este tot ce poate fi mai greu. Principiile lucrurilor nu pot fi înţelese fără greutate, cu atât mai mult cauza primă, care este cauza tuturor celorlalte lucruri, a fiinţei şi a vieţii lor. Căci cum s'ar putea exprima ceva care nu este nici gen, nici specie, nici ideie, nici număr, nici accident? Nu poate fi numit tot, şi pe drept cuvânt, pentru că tot implică mărimea şi el este părintele tuturor. Cu atât mai mult nu putem vorbi de părţile sale, căci unul este indivizibil şi prin urmare infinit, nu atât că pentru el ar fi conceput ca inexplicabil, dar mai ales că este fără dimensiuni şi nu are limite. Deasemenea n'are figură şi nu poate fi numit. Dacă îi dăm diferite numiri, aceasta o facem din neputinţa de a-i găsi numele cel veritabil... noi nu putem deci cunoaşte pe Dumnezeu printr'o cunoştinţă demonstrativă. Aşa dar nu rămâne de a avea o idee de cel necunoscut decât prin efectul unei graţii divine şi prin singur Logosul.*[4]

---

[1] *Teofil*. Ad. Antolic. l. l. c. p 78.

[2] *Clement Alex*. Stromata 21. 5. Migno P. S. tom. VIII.

[3] Ibid. Stromata V. 38: Migno P. S. Tom. VIII.

[4] Ibid. Stromata V. 81, 82 traducere după *Eugene de Faye* op. cit. p. 238.

Spiritul omenesc care este fixat de pământ şi închis într'un corp pământesc este incapabil de a vedea clar ceeace caută, zadarnic tinde să cuprindă fiinţa inexprimabilă cu astfel de multe şi variate reprezentări, fără să poată cuprinde conţinutul într'o singură gândire.[1]

Fericitul Augustin are aceleaşi cuvinte pentru relativitatea cunoştinţei naturale şi o socoteşte ca pe o treaptă necesară şi ca pe un punct de plecare către cunoaşterea supranaturală: «*Invisibilia Dei per ea, quae facta sunt intellectu conspiciuntur*».[2]

Cunoaşterea intelectuală este un punct de plecare către adevărul mai înalt. Această cale este cea mai de preferat, pentrucă ceeace are omul în suflet este mai aproape de ceeace este în afară şi astfel are putinţa să aibă o cunoştinţă mai deplină,[3] însă rămâne tot relativă faţă de puterea îngrădită a raţiunii.

Numai unul născut fiul lui Dumnezeu şi Duhul sfânt pot cunoaşte fiinţa lui Dumnezeu; noi însă numai din operile lui Dumnezeu ne putem înălţa cătră el. Dumnezeu s'a descoperit omului la început numai prin operile sale.[4]

B) Necesitatea revelaţiei divine.

Singur Dumnezeu este soarele luminător al tuturor sufletelor. Numai în lumina sa putem cunoaşte adevărul şi să judecăm peste tot.[5]

Dupăcum cu ochiul trupesc nu putem vedea nimic dacă soarele nu îşi împrăştie razele soarelui,

---

[1] *S. Basil.* Adv. Eunom. c. 317.

[2] *Augustin* De gen. ad. litt. 14 C. 32 4 49.

Windelband în istoria filosofiei vechi, apropie de cugetarea lui Augustin în rezolvarea acestei probleme, cugetarea lui *Hegel*, care afirmă că «*filosoful în studiul său este tot aşa de aproape de Dumnezeu ca şi de sufletul său, pe care-l simte, dar nu-l poate pipăi*».

[3] *Augustin* De vera religione c. 3. n. 72 «*Illuc ergo tende, unde ipsum lumen rationis ascenditur*».

[4] *S. Basil* Adv Eunom. 1. 14 c. 544.

[5] *Augustin* ge Oen ad. litt. 1. 8. c. 25. n. 47.

asemenea nu putem să cunoaştem un adevăr inteligibil, fără lumina cea inteligibilă a lui Dumnezeu, soarele cunoştinţei noastre.[1]

Dupăcum soarele îşi răspândeşte lumina sa peste toate lucrurile pentru a putea fi văzute, asemenea Dumnezeu împărtăşeşte toate spiritele spre a putea străbate către însuşi adevărul, singurul mai presus de toate.[2] Acest adevăr este exprimat şi mai clar de *sf. Ioan Damascenul* care pune revelaţia divină ca ceva indispensabil pentru puterea de cunoaştere a omului în materie de adevăruri dumnezeeşti: «*Fără cooperarea şi ajutorul lui Dumnezeu noi nu am putea şti nici vrea binele; în puterea noastră este numai de a stărui în virtute sau de a urma lui Dumnezeu care ne cheamă, ori de a ne îndepărta*».[3]

Cunoaşterea deplină a divinităţii trece deci dincolo de domeniul raţiunei omeneşti, complectându-şi necunoscutul pe calea revelaţiei divine, şi primind-o cu puterea credinţei.

C] Cunoaşterea absolută.

Concepţia cunoaşterii lui Dumnezeu pe calea revelaţiei divine nu este ceva incidental în filosofia patristică, ci este punctul central pe care îl accentuează toţi sfinţii părinţi.

In «*Didahiile apostolice*», găsim insistându-se asupra cunoştinţei lui Dumnezeu, aduse omenirii prin *Isus Hristos*, pentru care creştinii aduc mulţumire lui Dumnezeu: «*Noi îţi aducem mulţumire, părinte sfinte, pentru sfânt numele tău pe care l-ai făcut să locuească în inimile noastre, pentru cunoaşterea pe care tu ne-ai dat-o prin Isus*».[4]

---

[1] Ibid. Soliloquia 1. 1. c. 8,

[2] Ibid op. cit.

[3] *Jean Damasc* Dialog contra Manich. 11, 30 Migne Patr. gr. tom. XCIV col. 972—973.

[4] *Hippolyte, Hemmer. Gabriel Oger et A Laurent.* Les pères apostoliques, La Doctrine des douze apotres. Paris 1926 p. 19.

Barnaba în scrisoarea pe care o adresează creştinilor, le trimite învăţături din izvorul Mântuitorului[1] pentru ca prin credinţă să aibă cunoaştere desăvârşită.

Sfântul Justin Martirul, filosoful convertit la creştinism, ne înfăţişează în dialogul său pe care îl are cu Trifon, lămuriri, că deşi sufletul este creat de Dumnezeu totuşi îşi are şubrezenia sa,[2] pentru a încerca să forţeze, secretul în care este învăluit creatorul: inteligenţa noastră este deci prea debilă pentru a putea cuprinde acest obiect infinit. Bătrânul său cu care stă de vorbă conchide, că «*Spiritul omenesc nu va vedea niciodată pe Dumnezeu fără ajutorul sfântului Duh şi numai aşa sufletele pot cunoaşte pe Dumnezeu*».[3]

Cunoaşterea lui Dumnezeu a venit prin Isus Hristos şi se primeşte nu numai cu puterea inteligenţei obişnuite, care s'a văzut neputincioasă, ci îi vine în ajutor credinţa. Logosul a făcut cunoscut oamenilor pe Dumnezeu. De aceea *Clement Alexandrinul* îl numeşte lumina: «*Eu vă dau, spune Logosul el însăşi, cunoaşterea lui Dumnezeu*».[4]

Aceasta este cunoaşterea pe care toţi creştinii veacului al II-lea o priveau ca prima binefacere, pe care a adus-o Hristos. El rămâne dascălul şi pedagogul permanent educator al sufletelor.[5]

Raţiunea se pleacă în faţa credinţei pentru pătrunderea adevărului absolut; numele de creştin nu este incompatibil cu cel de filosof, iar creştinismul devine filosofia cea mai sigură, adevărata filosofie religioasă a sfinţilor părinţi.[6]

Raţiunea este facultatea pe care Dumnezeu a dat-o la tot omul să cunoască adevărul. Aceasta raţiune omenească s'ar putea zice că arătându-se

---

[1] Ibid op. cit. Lettre de Barnabé p. 31.
[2] *Lagrange* S. Justin p. 17.
[3] Ibid op. cit. Bialogue. IV 7 p, 18.
[4] *Clement Alexandrinul*. Stromata. VII 5.
[5] Ibid Stromata VII 10 col. 480.
[6] *Lagrange*, op. cit. p, 21.

Luminii divine, dar aceasta înţeleg existenţa numai într'aceea că natura omenească este creată după chipul lui Dumnezeu.[1]

Revelaţia însă este manifestarea unei lumini adăugate, pe motivul că raţiunea nu avea încă un adevăr stabilit în chip clar, sau mai curând că ea era încă neputincioasă a înţelege adevărul etern.

Sfântul Iustin în prima sa apologie spune: *«că am fost creaţi din început, aceasta n'a fost treaba noastră; dar că am ales să urmăm celorce sunt plăcute lui Dumnezeu, el ne convinge şi ne conduce la credinţă cu ajutorul facultăţilor raţionale, dăruite nouă»*.[2]

Opera lui Isus Hristos este o operă de revelare şi învăţătură, în afară de aceea a rescumpărării şi a împăcării omului cu Dumnezeu. Cunoaşterea desăvârşirii fiinţei lui Dumnezeu nu ne-o poate da decât Dumnezeu, fiindcă natura noastră este pieritoare şi slabă, puterea noastră inconştientă, cuvântul nostru nesigur. In natura divină din contră, toate atributele ce i se acordă se expun pentru a se face potrivite cu grandoarea subiectului.[3]

De aceea *«învăţământul catehetic este necesar acelor ce se iniţiază în misterele pietăţii... făcându-i să înţeleagă şi necredincioşii cuvântul demn de credinţă al doctrinei»*.[4]

Prin urmare lumina cuvântului lui Dumnezeu venit prin doctrina demnă de credinţă a lui Isus Hristos, desăvârşeşte puterile noastre sufleteşti în procesul cunoaşterii divine. Această desăvârşire însă nu anihilează puterea noastră de cunoaştere, ci-i sprijineşte mersul treptat al cunoaşterei către divinitate.

Cunoaşterea relativă se opreşte la orizontul lumii create la „primum cognitum", dela care apoi, graţie luminii divine, cunoaşterea ajunge la Dum-

---

[1] Ibid. p. 135.

[2] *S. Iustin*, Apologia 1, 10.

[3] *S. Greg. de Niss.* Oratio catehetica magna, cap. 1.

[4] Ibid.

nezeu, la cunoaşterea absolută. Avem deci cunoaşterea *naturală* şi cunoaşterea *supranaturală*, întrebuinţând în procesul acestei cunoaşteri atât raţiunea omenească cât şi autoritatea divină. Acest fapt este afirmat de fericitul Augustin când spune, că tot ce învăţăm, tot ce cunoaştem este prin autoritate şi prin raţiune.[1]

Autorităţii îi corespunde *credinţa*, iar raţiunii *ştiinţa*.[2] Autoritatea ne dă adevărul pe care-l primim prin credinţă. Pe această cale se mijloceşte cunoaşterea ştiinţifică în aşa chip că adevărul primit pe calea autorităţii se înalţă la înţelegerea ştiinţifică. Aşa dar cunoaşterii raţionale îi precede cunoaşterea din autoritate.[3] Lăsând chestiunea raportului dintre credinţă şi raţiune vedem că *prin credinţă omul poate ajunge la lumina cunoaşterii adevărului*. Credinţa în adevărul revelat îl înalţă pe om cătră lumina cunoştinţii absolute.[4]

Revelaţia divină şi credinţa noastră au deci un rol de seamă în cunoaşterea lui Dumnezeu după cum afirmă şi marele părinte bisericesc *Sfântul Ioan Damascen:*[5] *Pe Dumnezeu nimenea nu l-ar fi văzut vre-odată. Numai singur unul născut Fiul, care este în sânul Tatălui, acela a spus (Ioan 1, 18): Dumnezeu nu se poate explica prin nici o cuvântare şi nici nu se poate înţelege în vre-un chip oare-care... căci nimeni n'a cunoscut pe Tatăl, fără numai Fiul; nimeni nu cunoaşte pe Fiul fără numai Tatăl (Matei XI, 27). Şi în adevăr, după starea aceea fericită (dela început) nimeni n'ar mai fi cunoscut pe Dumnezeu, dacă nu s'ar fi descoperit El însuşi omului».*

Preotul **M. Bulacu,**
prof. Acad.-teol. Oradea-mare

[Va urma]

---

[1] *Augustin*. Contra Acad. 1, o. c. 20, n. 43.

[2] Ibid. De util. cred. c. 11, *«Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, autoritati»*.

[3] *Stöckl*, op. cit. Das heil. Augustinus. Seine Erkenntnisstheorie p. 313.

[4] *Augustin*, De vera relig, c. 24.

[5] *S. Ioannes Damascanus.* De fide orthodoxa cap. 1.

Ce gândesc eu despre Hristos?

El este slava lui Dumnezeu.

Sufletul meu împrumutând cuvintele psalmistului suspină ca şi el: «Dumnezeule, Dumnezeul meu, cătră tine mânec. Insetat-a de tine sufletul meu. In pământ pustiu şi neumblat şi fără de apă, aşa întru cel sfânt m'am arătat ţie, ca să văz puterea ta şi slava ta».

Ce sanctuar îmi va arăta slava lui Dumnezeu!

Templul din Sion s'a prefăcut în pulbere, nici un sanctuar făcut de mână omenească nu domoleşte sbuciumul sufletului meu: nici chiar ceriul care veşteşte gloria lui Dumnezeu.

Isus este singurul sanctuar care mă atrage, fără a dispreţui pe celalte, căci dimpotrivă El mă face să le iubesc mai mult. El singur împlineşte aspiraţiile sufletului meu, către El îmi ridic ochii pentru a vedea puterea şi mărirea lui Dumnezeu.

El este adânc ca seninul ceriului, dar profunziunea sa nu umileşte spiritul;

El luminează ca şi soarele, dar lumina sa nu ne orbeşte când Il privim;

El este curat ca apa de izvor ce curge pe pietriş şi viu ca şi ea;

El este dulce ca privirea unui copil, şi neclintit ca o stâncă în mijlocul valurilor;

El este solitar asemenea unui geniu şi totuş încunjurat în acelaş timp de nenumăraţi martori;

El vorbeşte ca unul ce are putere şi vorba sa e simplă ca a unei mame iubitoare;

In suferinţă ca şi în bucurie,
In îndoială ca şi în speranţă,
In pragul morţii ca şi în pragul vieţii.

Eu îmi ridic ochii cătră El şi contemplez gloria Fiului unic venit dela Tatăl.

După S. Boutlier. *Trad. de Pr.* **D. D. Achimescu.**

Imperativul categoric al zilelor noastre.[1]

Şi iarăş va să vie, cu mărire, să judece viii şi morţii, a cărui împărăţie nu va avea sfârşit. *Simb. Cred. a. 7.*

Iubiţi Creştini şi Fraţi!

Azi, în Dumineca închinată de biserica ortodoxă unei profunde meditaţii asupra legăturii dintre vremelnicie şi vecinicie, eu vreau să leg vremile şi manifestările omeneşti ale lor de concepţiile, de credinţele, din cari emanează, şi din compararea zilelor noastre cu un trecut apropriat, ca să fie mai cunoscut, să scot imperativul categoric vremii de acum.

In sufletul omului modern, în adâncurile cele mai intime ale lui, se desfăşură o sfăşietoare dramă; şi inima mea — o ştie Celce iarăş va să vie să judece viii şi morţii, — doreşte fierbinte să ajute mântuirea, eliberarea şi biruinţa sufletului omenesc şi creştinesc. Şi fiindcă nu mă îndoiesc, că doriţi acelaş lucru, (că sunt grozav de ameninţătoare zilele noastre), sunt sigur de binevoitoarea răbdare şi ascultare a celorce în clipa de faţă vă aflaţi în acest sfânt lăcaş.

Iubiţi Creştini şi Fraţi!

De esenţă divină, sufletul omenesc poartă în sine nesecata tendinţă şi dorinţă de a se întoarce acolo, de unde a fost luat.

Momit însă cu un raiu fericitor, uşor de câştigat aici pe pământ, a căzut într'un laţ, care îndată s'a schimbat într'un lanţ greu de rob al materialismului maşinizator al vremii noastre. Va fi ceva mai bine de un veac de când a început a ni se spune fermecător: materia e totul; materia poartă în sine enorme puteri creatoare, ea a creat viaţa, ea conduce evoluţia, ea aduce fericirea fericirilor; idololatrizaţi materia! De aici apoi încă un salt: materia şi natura sunt una; în numele naturii faceţi

[1] Rostită în Catedrala metropolitană ort. rom. din Sibiu, în 19 Februarie 1928.

tot ce vă trece prin cap şi râdeţi de ceice vă vorbesc de suflet, ca unica valoare, ce dă preţ tuturor celorlalte.

Şi cum o idee, ca să treacă dela «savanţi» la masse şi să se transforme în banii mărunţi ai vieţii, necesită cam 100 de ani, tocmai în zilele noastre ne e dat să culegem mai din plin roadele acestor concepţii. Necăsătoria, destrămarea familiei, desfrâul cel mai odios de sus şi până jos, stupefiantele, fraudele, gazele asfixiante, strivirile de oameni, de drepturi, de dreptate, lipsa oricărei virtuţi, a oricărei nobleţe, a oricărui ideal, «răcirea dragostei» şi înfierbântarea urii dintre oameni, sunt roadele, cari te fac să crezi, că a început a se vărsa pe pământ cuprinsul apocalipticelor cupe. Iată, ce ne-a dat concepţia: idololatrizaţi materia, închinaţi-vă ei!

Şi de-ar fi numai atât! In văzduh clocote o grozavă furtună, ce ameninţă cu pieire întreaga Europă şi cultura ei. Şi robitul suflet o presimte. Se svârcoleşte, se zbuciumă, vrea să preîntâmpine catastrofa, ştiind că numai el singur e în stare să salveze, ceeace merită să fie salvat.

Iubiţi Creştini şi Fraţi! Ajutaţi-l, scăpaţi-l din lanţul robiei, şi el vă va mântui pe voi, şi pentru voi şi pe toţi ceilalţi, cari nu mai simt creştineşte! Voi aveţi o experienţă! Puneţi din nou în funcţie marile puteri, cari au mai salvat odată Europa şi ce era de preţ în cultura greco-romană, gata a se prăbuşi şi a nu mai rămânea din ea, decât ce a rămas din vechiul Babilon!...

Iubiţi Creştini şi Fraţi! De intrai numai acum 30 de ani prin casele creştinilor noştri, mai în fiecare, la loc de frunte, găseai trei icoane: în mijloc *Răstignirea Domnului*, încadrată de scenele impresionante ale chinuirii lui, deoparte *Maica Domnului*, plângând şi rugându-se pentru noi, şi de alta înfricoşata *Judecată de pe urmă*; în faţa lor ardea candela, şi seară de seară ai casii băteau mătănii şi ziceau «ocinaşele».

Acest fel de icoane, azi, nu se mai prea găseşte, fiindcă nu mai au căutare, nu ne mai plac.

Şi ce înţeles adânc avea şi are cinstirea lor! A pune inaintea ochilor tăi *icoana pătimirii Domnului* şi a-i jertfi zilnic câteva clipe de contemplare mistică, dovedea, că

tu ai înţeles şi eşti convins, că «sufletul mai mare este decât trupul», că pentru înfrumseţarea şi desăvârşirea lui s'a adus jertfa cea mare de pe Golgota, că pe el ai să pui preţul cel mai mare şi pentru eliberarea lui de sub cutropirea vremelnicelor ispite ai să dai lupta cea mai dârză, făcând adeseori să sângereze şi trupul tău.

In drumul spre spiritualizarea vieţii tale, lumea cea de jos te va face să cazi, va căuta să te zdrobească, dar *Maica Domnului*, simbolul virtuţii, al castităţii, al simplităţii moravurilor, al îndurării fără margini, se înduioşează, cu pilda vieţii ei pământene te îmbărbătează şi-ţi îmbie armele, şi cu rugăciunile ei de azi, te ajută să birueşti.

Că tu trebue să lupţi neîncetat şi dârz cu răul din tine şi din afară de tine, pentru a trece din vremelnicie în vecinicie, adecă «din trup sufletesc să devii trup duhovnicesc[1] complect spiritualizat, cum spune Sf. ap. Pavel, că trebue «să omori cu Duhul faptele trupului şi să fii viu»[2] când se va face bilanţul cugetelor, simţemintelor şi faptelor tale bune şi rele, în lumina Vecinıciei, la *Judecata cea mare*, a cărei înfricoşetoare icoană o ai zilnic în faţă.

Icoanele de sticlă, rudimentar zugrăvite, vorbeau cu înţeles adânc ca cei mai vestiţi savanţi ai rasei albe adunaţi în Septemvrie trecut la congresul internaţional de cercetări psihice dela Paris, spuneau exact ca ei: trup şi suflet sunt existenţe de naturi deosebite; «sufletul este celce face viu», el, sufletul nemuritor, el dirige evoluţia, nu materia, cum vă învăţa materialismul «a cărui bază ştiinţifică — demonstra doctorul Maxvell din Bordeaux — astăzi nu mai poate fi susţinută», şi evoluţia te îndreaptă spre cerul conştiinţii, spre desăvârşirea asemănătoare cu a Tatălui de acolo, ideal, care fructifică, cum a mai fructificat viaţa, cu roade vrednice de nemurire. Dar aceasta e oare altceva decât eliberarea sufletului? Nu e tocmai recunoaşterea supremaţiei lui, redarea drepturilor lui, spiritualızarea vieţii? — Şi sufletul, în zbuciumul lui de azi, caută altceva?

---

[1] 1 Cor. 15, 44.
[2] Rom. 8, 13.

Atâta a dorit pe vremea cezarilor romani, atâta doreşte şi azi! Dar cum pentru această operă puterile învăţaţilor antici n'au însemnat mai nimic, singure nu pot prea mult nici ale celor de azi; trebue să li se adauge, spre a le fortifica şi înviora, puterea lui Isus Hristos şi a evangheliei Lui crezute şi practicate cu fanatism, aşa ca din creştinii rămaşi încă «duhovniceşti» să se ridice «nebunii», cari să «înţelepţiască» din nou lumea. Iată imperativul categoric al zilelor noastre! Iată porunca cea mai mare! Ferice de lumea ce i se va supune!!

Iubiţi Creştini şi Fraţi!

Evanghelia nu e ceeace spun, ceice n'au cetit-o niciodată. In cele mai mici fragmente ale ei glăsuieşte vecinicia şi ascunde adevăruri de viaţă atât de mari «că cerul şi pământul vor trece» dar ele nu, până se vor plini toate.[1] Crezută, meditată şi făcută cu inima curată a unui copil, face minuni în orice vreme, fiindcă alăturea de ea şi de voinţa ta stă darul lui Dumnezeu.

Iată bunăoară fragmentul cetit azi din evanghelie,[2] evidenţiază patru mari adevăruri cu nemăsurată putere de spiritualizare, asupra cărora, nu păgubindu-vă, vă rog să osteniţi a cugeta îndelung.

Ne spune întâi, că orice faptă izvoreşte din resorturile intime ale sufletului, din credinţa despre lume şi viaţă, care-l stăpâneşte, de aceea după roade vei cunoaşte pomul, după faptele lui, mari şi mici, omul.[3]

Al doilea, că nimic din ceeace se petrece bun sau rău în sufletul omului, de unde apoi poate trece în fapte bune şi rele, nu se pierde niciodată, ci rămâne să te sprijinească sau să te osândească atunci, când vremea se va îneca în vecinicie.

Al treilea: că faptele, lucrurile şi totul pe lume au atâta preţ, cât le împrumută sufletul, că dela el îşi deţin valoarea; un păhar de apă, o bucăţică de pâne, un adăpost pentru un strein, o vorbă bună pentru un bolnav, o cercetare a unui întemniţat, învăluite discret în iubire

---

[1] Matei 5, 18 şi Luca 21, 33.
[2] Matei 25, 31-46.
[3] v. Matei 7, 18.

creştinească, ajung mai de preţ decât aurul şi diamantul, ajung valori vecinice, cari rescumpără viaţa cea fără de sfârşit.

Şi al patrălea adevăr: de vrem să spiritualizăm şi inobilăm viaţa şi de vrem celor trecătoare să le dăm netrecătoria, să facem totul în numele lui Isus Hristos şi împreună cu El, «căci fără de Mine nu puteţi face nimic»,[1] demn de viaţă.

Cine dintre ceice cugetă nepreocupat contestă puterea de spiritualizare şi îndreptare a vieţii numai a acestor patru adevăruri, când ar fi urmate cu fanatism în fiecare clipă? Câtă putere trebue să aibă atunci întreaga evanghelie!

Eliberaţi deci sufletul prin Hristos şi Evanghelie! Şi atunci relele vor dispărea, iar virtutea va răsări din pământ şi cu puterea căldurii de sus se va înălţa până la cer, ridicând cu sine până acolo şi pe oameni, şi va împăca familii şi clase, şi va adumbri în dragoste de frate popoare învrăjbite, va salva opere de veacuri şi va crea opere, ce vor înfrunta cu zimbetul sfinxului egiptean veacurile viitoare şi rânjetul neputincios al colţilor lor distrugători până la ziua, când Domnul «iarăşi va să vie, cu mărire», să statornicească pe veci binele în hotarele împărăţiei Sale fără de sfârşit. Amin.

Pr. Gh. Maior.

De sfintele Paşti.

„Neamurile toate, laudă îngropării aduc, Hristoase al meu!“....

Lumina cucereşte văsduhurile şi 'n unde de belşug se revarsă asupra pământului înviorându-l.

Fiori de bucurie sărbătorească umple întreaga fire! E praznicul luminei binecuvântate; nu e făptură să nu se împărtăşească din darul ei dumnezeesc; bucurie a primăverii, bucurie a învierii, bucurie a desrobirii, cât de mult am dorit

[1] Ioan 15, 5.

de tine, cât de mult te-am visat în amurgurile grele de tristețe și sterpe de nădejde, ale zilelor de iarnă!...

Puteri nehotărnicite de nici o sfială, năvălesc și sporesc și biruiesc în flori și 'n inimile oamenilor.

Vieața e în clocot de zămisliri nouă: se zămislesc minunile frumuseții fără istov.

Sârguiesc să se înnece în raza de soare, albinele harnice, dorind de sporul fagurilor și de mireazma cucernică a aluatului din care se frământă lumânările sfinte de pe altare.

Au început păresimile și vremea patimilor Domnului, nu e departe... Copiii își pleacă ochii lor curați ca roua zorilor, pe rostul cântărilor de prohodire, și în inima lor cernită de durere, se aprinde smirna iubirii și compătimirii pentru atâtea chinuri fără de înțeles:

„In mormânt viață, pus ai fost Hristoase, și s'au spăimântat oștirile îngerești!"..... *Lacrimi grele picură pe foile prohodului străbun, moștenit cu scumpătate dela înaintașii lor în evlavie, ca un prinos de recunoștință negrăită.*

De ce a trebuit atâta suferință, de ce s'a cerut atâta prisos de sânge, de ce atâta potop de nedreptate și atâtea puhoaie de ură în lume?

„Te mărim pe tine, Doamne Isuse, și îngroparea îți cinstim și patimile, că din munca iadului ne-ai isbăvit".....

Mustul vieții fierbe fără potol în brazdele proaspete ale ogoarelor. Pasările albe ale primăverii svâcnesc ca niște flori ale cerului și zărzării zâmbesc în grădini ninse, pare peste noapte, de flori rumene, drumețul își caută popas unde-i soare, și sufletul odihnă în uimire.

„Cel frumos cu chipul, decât oamenii toți, ca un om se vede mort și fără de chip; celce firea toată a înfrumsețat". *Cât de greșit și-a înțeles omul rostul vieții lui și la câte ispășiri dureroase, s'a sortit singur prin atâta neînțelepciune!...*

„O nespusa ta răbdare, bunule!"....

In toiul bucuriei luminei și în alaiul biruinții vieții, pământul și-a deschis sânul de neguri ca să primească jerfa isbăvitoare:

„Ca grăunțul de grâu, întrând tu în pământ, spic prea mult înmulțitor nouă ne-ai crescut, isbăvind pe oamenii cei din Adam"!...

Nori grei au întunecat zările lumii și umbrele lor uriașe au coborât în sufletele oamenilor desnădejdea:

„S'a schimbat făptura privind patima ta că cu tine — au pătimit toate câte sunt, făcător a toate cunoscându-te".

Și zidirea de Duh a îngerilor, neatinși de prihană, s'a tulburat și s'a înfiorat de osânda morții:

„Cereștile cete, mort văzând pe Stăpânul, pentru noi s'au spăimântat și au tremurat și cu aripile s'au acoperit"!

Ci peste prăpăstiile morții firea omenească topită în păcat a fost înălțată pe culmi de sfințenie:

„Suind tu pe cruce, împreun'ai suit și pe oamenii cei vii!.....

„In mormânt nou te-ai pus, înoind Hristoase firea oamenilor".

Dumnezeu, prin taina proslăvită a întrupării, supunându-se morții, a răpus moartea și a pus în neasfințită lumină adevărul nemuririi!

„Unul din Treime, de ocară moarte rabdă pentru noi cu trupul, binevoind; se tem toate și pământul tremură".

„Laud îngroparea, mă închin patimilor și puterea îți măresc Milostive, că m'ai deslegat de patimi putrede!"..

Svon de tânguire se lămurește în lume. Suspină adânc sufletul omenirii căci:

„Cu batjocură să îmbracă celce împodobește cerul, stelele, luceferii, soarele și pământul tot l-a înfrumusețat".

Din besnele chinurilor și desnădejdii, iese la lumina veciniciei cugetul desmetecit de vederea lui Hristos.

„Slavă ție Doamne, celce dai vieața și iadul l-ai omorît".

Trezite din somnul adânc al păcatului, popoarele pământului, își deslușesc rostul de taină al morții Fiului dumnezeesc:

„Neamurile toate, laudă îngropării aduc, Hristoase al meu".

Pacea sufletelor e zăbavnică. O zăticnește pornirea spre rău a firii. Ura pustiește lanurile vieții, cosașii morții sunt fără preget și slujba lor nu e fără spor:

„Pace adunării, nouă mântuire, prin înviere-ți dă-ne"

....Roiul copiilor cucernici care-şi înfrăţiseră glasurile şi lacrimile în tânguirile prohodului, se împrăştie ca la o adiere de aripi îngereşti:

„Robilor tăi, maică, dă-le ca să vază învierea Fiului Tău," .....

Pe muşuroaiele care strivesc sub povara lor de tină, atâtea trupuri părăduite de moarte, se despică în taina amurgului şi înfloresc lăcrimioarele.

Clopotul plânge ca la aţipirea în vecinicie a unui copil. Candelele străjuesc cu lumina lor lină chipurile sfinţilor tăcuţi de pe catapeteasmă. Copiii culeg flori pentru învierea Domnului... Undeva într'un tufiş de liliaci plânge o privighetoare singuratecă. Primăvară dulce, tu eşti solia învierii noastre — prin tine vorbeşte inimilor noastre, Dumnezeu!... Prof. *Dr. Gr. Cristescu.*

MIŞCAREA LITERARĂ.

Das Ortodoxe Christentum des Ostens, Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt. Gastvorträge, gehalten an der Berliner Universität von *Stefan Zankow,* Profesor an der Universität zu Sofia. Furche-Verlag Berlin 1928. Pag. 148. Broş. 6 M. Legată 7·20 M.

Celuice trăieşte în contact cu noua literatură religioasă a Occidentului nu-i va fi greu de loc să constate interesul deosebit pe care-l manifestă de o vreme încoace acest Occident faţă de legea ortodoxă a Răsăritului.

Cauzele acestui interes sunt multiple. Ele trebuesc căutate însă îndeosebi în trezirea generală a sentimentului religios, în setea după mai mult misticism în viaţă, după elementul contemplativ al vieţii spirituale, caracteristică Orientului.

Nu puţin a contribuit însă la trezirea acestui interes nici „împrăştierea rusească" de după răsboiu; nici conferinţele mondiale, zămislite din năzuinţa de reunire a bisericilor creştine, conferinţe la cari au participat în număr considerabil şi reprezentanţi ai Bisericii ortodoxe de pretutindeni.

Cartea dlui profesor Dr. Ştefan Zankow dela Universitatea din Sofia încă este, cel puţin indirect, rezultatul viului interes pe care-l arată Apusul faţă de creştinismul ortodox al popoarelor răsăritene.

Ea cuprinde şase conferinţe ţinute de autor în semestrul de vară al anului 1927, la universitatea din Berlin.

Răspunzând onorabilei invitaţii ce i s'a făcut din partea amintitei Universităţi şi ţinând aceste conferinţe, dl Şt. Zankow a adus un îndoit serviciu: ascultătorilor şi cititorilor cărţii şi Bisericii, al cărui fiu distins este.

Intr'adevăr cartea dlui Zankow, zidită sistematic, pe temeiul unei largi bibliografii pe care, cunoscând aproape toate limbile neamurilor ortodoxe, autorul a putut-o consulta, şi pe temeiul unei largi experienţe personale, va avea darul să contribue în măsură considerabilă la lămurirea Apusului asupra esenţei ortodoxiei răsăritene.

Şi apusul are nevoe de această lămurire venită dela chiar fiii Bisericii noastre. Căci în această privinţă apusul a dovedit că este într'o cumplită eroare. Inclusiv eruditul teolog, aproape octogenar A. Harnack. Când vor cunoaşte Apusenii comorile spirituale fără seamăn ale Bisericii ortodoxe, suntem convinşi că vor iubi această Biserică, aşa cum au iubit-o toţi câţi au ajuns să le cunoască. Şi în felul acesta drumul spre „una sfântă" se va deschide mai larg.

Dar repet, dl Şt. Zankow a adus un preţios serviciu şi ortodoxiei, sporindu-i prestigiul prin conferinţele D-Sale menite să risipească nedumeriri şi erori şi să ducă în Apusul blindat în propriile sale prejudiţii lumină dela Răsărit, lumina lui Hristos.

Prin publicarea acestor conferinţe la îndemnul eruditului profesor de teologie A. Deissmann dela Berlin — dl Zankow a dat gestului de apostolat al D-sale o şi mai mare amploare.

Cartea cuprinde şase capitole: 1. Chestiuni întroductive. 2. Crezul 3. Biserica. 4. Cultul. 5. Evlavie şi activitate. 6. Reprivire şi perspective, — în care autorul expunând în chip magistral tot ceeace formează belşugul de învăţătură şi viaţă esenţială şi proprie creştinismului ortodox al răsăritului.

Mai este oare nevoe să recomandăm această carte?

Prof. N. COLAN.

*

„Religiöse Besinnung" revistă trimestrială în serviciul aprofundării credinţei creştineşti şi al înţelegerii ecumenice [Redactor: Dr. Georg Boss, Nürnberg, Okenstrassse 17, Stuttgart, Stiftstrasse 17]. „Religiöse Besinnung" nu este o revistă nouă, ci e numai o altă numire a revistei „Una sancta", care a fost silită să-şi sisteze apariţia sub aceasta firmă, cu începutul anului curent, în urma edictului de oprelişte dat de către sf. Scaun în anul trecut către toţi credincioşii romano-catolici, clerici sau laici, oprindu-i cu asprime pe aceştia dela orice colaborare la acest organ bisericesc interconfesional.

Pe paginile acestei reviste putem ceti părerile unor renumiţi cugetători ai veacului. Timpul în care trăim pretinde o adâncire în cele sufleteşti şi o lărgire a perspectivei noastre spirituale. Prăpăstiile săpate de timp între creştin şi creştin nu le poate astupa nici o minte omenească, nici un plan omenesc făurit fără Duhul lui Dumnezeu. Insă aceste abisuri să nu închidă nici când privirea noastră liberă, nici să nu împiedice o convorbire cu intenţia unei înţelegeri. Pentruca să putem realiza aceasta intenţie ni se cere mai întâi de toate o fidelitate neclintită în credinţa cea dreaptă, ca apoi de aici să păşim în faţa problemelor din timpul nostru. La desbaterea aceastor probleme ni se cere să părăsim atitudinea duşmănoasă de până acum, căci din o apropiere a confesiunilor se vor naşte neîncetat datorii nouă ale înţelegerii şi ale dragostii creştineşti. Dacă aceste datorii vor fi desconsiderate, credinţa nu-şi va putea îndeplini chemarea sa, aşa cum se cere.

A servi o înţelegere mai corectă şi o realizare progresivă a acestor datorii, este ideea conducătoare a revistei „Religiöse Besinnung". Ea nu vrea să propage nici un fel de învăţătură şi nu se atinge de credinţa nimănui, ci ne chiamă, numai, să stăm de vorbă asupra problemelor vieţii religioase ridicându-ne deasupra prăpăstiilor confesionale. Ea tinde spre o adâncire a vieţii religioase creştineşti, spre o cunoştinţă reciprocă între credincioşii de diferite credinţe şi spre o mai prufundă înţelegere omenească.

Primul număr apărut în Aprilie a. c. cuprinde, între altele:

1. Creştinismul oriental şi protestantismul. [O corespondenţă între prof. Dr. Bulgacov şi parorul Ehrenberg].
2. Realismul religios, de Dr. Buchheim.
3. Drumul pieziş. [Cugetări asupra circularei papale referitoare la unitatea bisericească], de Dr. G. Boss.
4. Audienţă la papa, de Dr. Haeberlin.
5. O lucrare laică pentru ideea ecumenică, de Alex. Baldus.
6. Invăţătura mistico-ascetică a Orientului creştin, de prof. Dr. N. Arseniev.
7. Catolicitatea cultului, de păr. Schorleiner.
8. Margiuire şi înţelesul filosofiei religioase, de Dr. C. Dyrssen.
9. Inoirea filosofiei din spiritul creştinismului oriental, de Dr. K. Petraschec.
10. Noua literatură etico-socială, de Dr. F. Müller.
11. Unitatea confesională în soluţionarea problemei sociale, de pastorul Lutze.

La acestea se adaogă o vastă cronică literară, diferite întrebări, discuţii etc. *Dr. N. T.*

*

O carte venită la timp. In editura *Librăriei Diecezane* din *Arad* a apărut: **„Treisutecincizeci de Pilde** pentru predici şi alte cuvântări" scrisă de *P. Sf. Episcop Grigorie* al *Aradului* şi părintele *Protosinghel Dr. Austin Suciu.*

Această lucrare este aproape cu totul nouă în acest gen, deoarece încercările de până acum nu au aspectul unei opere sistematice, cum e cea de faţă. Pe aproape 400 pagini cuprinde 350 pilde, luate din istoria universală, din istoria Românilor, din Sf. Scriptură, din scrierile sfinţilor Părinţi şi din vieţile şi experienţa altor bărbaţi celebri, precum şi din viaţa de toate zilele. Pildele sunt grupate după conţinutul lor, în mod alfabetic şi cele mai multe au şi câte un citat din Sf. Scriptură şi câte o aplicaţie nimerită. Celce le utilizează, găseşte imediat şi fără multă osteneală pilda, care-i este necesară.

Nu numai preoţii, ci chiar catiheţii, învăţătorii şi alţi intelectuali găsesc aici materialul bogat pentru cuvântări, diferite exortări şi lecţiuni catihetice iar familiile creştine o lectură distractivă, edificătoare şi folositoare.

Recomandăm deci cu insistenţă această carte, care vădeşte inspiraţia înaltă şi curată a autorilor de a contribui cât mai efectiv la strălucirea cuvântului divin în inimile setoase ale creştinilor de azi.

Cartea costă 100 Lei, plus 12 Lei pentru francarea recomandată şi se poate procura dela Librăria Diecezană din Arad, dela Librăria Pavel Suru din Bucureşti şi alte Librării din ţară.

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

Tragicul sfârşit al tratativelor dintre biserica Romei şi biserica anglicană. Ultimele ştiri venite dela biserica Romei şi biserica anglicană ne-au făcut să înţelegem desnodământul trist al unor vechi tratative de unire între ambele biserici. Recenta enciclică a papei Piu al XI, trimisă în lumea largă şi criza bisericii anglicane, nu numai că au o coincidenţă de timp, dar pornesc din acelaş conglomerat pregătit în taină de ambele biserici, care a explodat cu răsunet mondial. Trădare fără nici un scrupul de o parte, lacrimi şi lucruri încurcate de altă parte, sunt realitatea crudă a zilei. Pentru a înţelege mai bine acest desnodământ, vom face o mică privire retrospectivă a negociaţiu-

nilor dintre cele două biserici, urmărind stadiul la care au ajuns motivul ruperii lor.

Tratativele de unire între Roma și biserica anglicană au început și s'au accentuat mai mult în ultimii ani sub denumirea de «*Convorbirile dela Malines*». Malines este orașul de reședință al arhiepiscopiei catolice din Belgia și deci bine plasat pentru întâlnirile delegaților celor două biserici.

Cardinalul belgian *Mercier*, vestit prin hotărâta sa atitudine față de ocupația germană a Belgiei în timpul marelui războiu, a fost cu adevărat și sufletul acestor negociațiuni între Roma și biserica anglicană la Malines. Din partea bisericii anglicane, arhiepiscopul de *Canterbury* purta viu interes tratativelor prin diferiți delegați.

Tratativele între cele două biserici încep în Octomvrie 1921, se continuă în Decemvrie același an, apoi în Martie 1923, pentru a se termina cu memorabila ședință ținută sub preșidenția cardinalului Mercier în anul 1925 luna Maiu.

Tratativele și concluziile lor au format un secret din partea ambelor biserici. Papa dela Roma își rezerva numai momentul când să trimbițeze succesul repurtat asupra bisericii anglicane. Cardinalul Mercier tăinuia deliberările, însă era mandatarul oficial al Papei Piu al XI-lea, după cum ne vorbește foaia catolică „La vie catholique" de o vizită specială a cardinalului la Roma în anul 1925, după care a dat vagi comunicări lumii catolice:[1] „Aceasta nu înseamnă de sigur că unirea bisericilor este făcută și că ne putem aștepta să vedem mâine biserica anglicană că aderă în masă la unitatea catolică; dar lucru incontestabil este că situația merge spre îmbunătățire".

Prin urmare scopul tratativelor era bine fixat, tratativele către unire mergeau în progres, papa Piu al XI-lea era informat personal de toate, — însă ordinea de zi era să se păstreze în secret toate demersurile. Care era însă adevăratul motiv al adâncului mister?

Această descoperire ne-o fac jurnalele bisericii romano-catolice în timpul de față, după eșecul bisericii anglicane cu „Prayer-Book" și deci după spulberarea tuturor iluziilor de unirea a celor două biserici. Astfel „La vie catolique" în baza informațiilor date de corespondentul special dela Roma [5 Februarie 1928], declară că toată tăcerea în chestiunea tratativelor dela Malines, se datorește nu atât prudenții tradiționale a curiei romane, cât mai ales opoziției foarte vii ce ar fi făcut-o episcopatul anglican. Acțiunea și mișcarea convertirilor individuale, singura cale de revenire a anglicanilor la unitatea romană, era socotită

---

[1] Rome et les «Conversations de Malines». La vie catholique 11 Fevrier 1928.

de episcopat ca cea mai primejdioasă. Ceva mai mult, dl Eduard Devoghel, care ne face aceste destăinuiri, ne trădează și pe arhiepiscopul de Canterbury, despre care spune deschis că a fost persoana care a crezut că este necesar să se țină în secret toate tratativele și documentele dela Malines în jurul momentului revizuirii cunoscutei cărți de ritual „Prayer Book", care începuse provocarea desbaterii însuflețite în lumea protestantă.

Negociațiunile dela Malines ajunseră deci pe o treaptă înaintată, influențând pe cale indirectă începutul unei nouă organizațiuni de viață religioasă în interiorul bisericii anglicane. Ce era de fapt „Prayer Book" în biserica anglicană decât cea mai de seamă carte întrebuințată după Biblie? „Prayer Book" cartea de ritual a bisericii anglicane redactată pentru primadată în anul 1549 și încorporată în Constituția engleză în 1571 cuprindea liturgia oficială a cultului public, serviciul comuniunii, botezului, confirmării, cununiei, servicii funebre, cele 39 de articole ale confesiunii de credință anglicană, pasagii biblice și Vechiul și Noul Testament și diferite rugăciuni pentru cultul public și ierurgii particulare. Ori, tocmai această carte de ritual a bisericii anglicane prin revizuirea și adăogirile ce i se făcuseră, demasca spiritul bisericii romano-catolice, întrodus în practicele religioase anglicane.

Ziua de 15 Decemvrie 1927 a fost dupăcum știm ziua fatală când această carte a fost respinsă în Camera Comunelor cu 247 voturi contra 205. Teama arhiepiscopului de Canterbury, primatul bisericii anglicane, s'a împlinit, fapt ce l-a făcut să părăsească Camera Comunelor cu lacrimile în ochi, susținut de arhiepiscopul de York.

Care a fost atitudinea bisericii romano-catolice după această criză ivită în sinul bisericii anglicane? Lepădarea de toate negociațiunile din trecut și ascunderea sub cutele tradiționalelor enciclice ale curiei papale. *Osservatore romano* în care altădată se puteau vedea comunicări asupra negociațiunilor dintre Roma și biserica anglicană, acum declară că Papa n'a luat niciodată act de tratativele dela Malines decât „ca de un fapt survenit între persoane particulare fără nici un mandat". Iată diplomația curiei papale. Oportunismul oamenilor fără inimă este tot ce poate caracteriza mai mult.

Nu cumva biserica romano-catolică simulează o retragere strategică de pe frontul anglican? Mgr. Fontenelle în preamărirea papei Piu al XI-lea cu ocazia viitorului jubileu [1] nu uita a socoti recenta enciclică ca pe un vânt puternic care va trece pe deasupra tuturor confesiunilor împărțite

[1] Sa Saintetè Pie XI-e par Mgr. Fontenelle. „La vie catholique".

şi muribunde, aruncând ramurile moarte şi apropiind de tulpina bătrână în viaţă, toate ramurile încă sănătoase. Aceasta este nădejdea curiei romane.

Numai o scurtă privire asupra acestei diplomaţii omeneşti a curiei papale, ne înfioară, când vedem din nou vechea deviză: „Scopul scuză mijloacele". Crede biserica romano-catolică că va reuşi să ajungă la unirea bisericilor creştine cu asemenea mijloace? Ne îndoim.

Iată de ce biserica ortodoxă de răsărit este şi va fi centrul de greutate în importanţa şi actuala chestiune a unirii bisericilor. Cătră ea se îndreptează privirile tuturor celorlalte biserici din apus, nu pentru a o înghiţi cum socoate biserica romano-catolică, ci pentru a se orienta pe această grea şi spinoasă cale, a uniunii bisericii cu luminile tezaurului ei apostolic şi tradiţional păstrat neatins dealungul veacurilor. Stockholm şi Lausanne ne sunt exemple deschise ale unor congrese ce au lucrat în spirit creştinesc pe calea aceasta.

Tragicul sfârşit al negociaţiunilor Romei cu biserica anglicană ne rechiamă prin contrast timpul liturgiei comemorative a Sinodului dela Niceea, celebrată la 29 Iunie 1925 la Westminster la care au figurat şi patriarhii ortodocşi de Ierusalim şi Alexandria cu care prilej s'a rostit „Simbolul de credinţă" fără „filioque".

Acest simţământ de fraternitate creştină al bisericii ortodoxe care a încălzit întotdeauna cu suflul adevăratei iubiri creştine fără să fraternizeze cu idei rătăcite, ori să se lase furată de diplomaţia protocoalelor curiei papale, este cea mai bună chezăşie că biserica ortodoxă va fi şi în viitor cu deplină autoritate morală pentru a prezida marea chestiune a uniunii bisericilor creştine.

Preotul *Mihail Bulacu*, prof. Oradea.

*

INTERNĂ

Legea cultelor a fost votată. Faptul că discuţiile de o neasemănată amploare în jurul proiectului de lege pentru regimul cultelor au durat în Senat trei săptămâni încheiate, n'a surprins pe nime. Era doar o problemă mult mai importantă decât ca ea să fi putut să fie soluţionată la repezeală, ca orice lege de cointeresări mascate.

Ceeace a surprins însă pe toată lumea, până la indignare, a fost schimbarea de atitudine la care s'a pretat în ultimul moment dl ministru Lăpădatu, care sub impulsul nu ştim căror forţe misterioase s'a lăpădat la discuţia pe articole a legii de tot ceeace susţinuse entuziast cinci ani de-arândul.

Vorbise, emoţionant şi convingător, P. S. Episcop Roman Ciorogariu, septuagenarul străjer al drepturilor noastre naţionale, dela graniţa apuseană a ţării; vorbise, cu logică de o rară stringenţă învăţatul părinte-asesor Dr. Gh. Ciuhandu; vorbise, cu un maldăr de documente cari nu îngăduiau replică, P. S. Episcop Grigorie al Aradului; vorbise cu o vervă documentată dl Bogdan-Duică, rectorul Universităţii Ardealului desrobit; şi vorbise — atacând problema în asamblul ei — patru ore, ascultat cu atenţiune religioasă, I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae al Ardealului.

Discursul I. P. S. Sale, de o largă amploare, de o temeinică documentare, de o promptitudine fără precedent în replici, de o eleganţă cu adevărat academică în desfăşurarea sa integrală, a stârnit un delir de însufleţire. Aplauda şi ovaţiona majoritatea, banca ministerială, tribunele! S'a cerut, frenetic, afişarea discursului!

Această manifestaţie, unică în Senatul României mari, se adresa marelui orator; dar ea se adresa în acelaş timp, fireşte, şi dreptăţii, al cărei apărător strălucit era.

Intr'adevăr, după „epocalul discurs" [calificativul nu e al nostru] al I. P. S. Mitropolit Nicolae toată lumea a rămas convinsă de dreptatea tezei ortodoxe cu privire la legea cultelor.

Au plecat capul, ca pocăiţi, până şi vrăşmaşii acestei teze.

Iar după toate acestea, la discuţia pe articole a legii dl ministru Lăpădatu, şi cu el întreg guvernul, şi-a întors cojocul şi — dând cinstea pe ruşine — a adoptat punctul de vedere diametral opus aceluia pe care îl apărase cinci ani de zile. Ba ce e mai mult, la apărarea băiguită a propunerii pentru suprimarea articolului 47 [45] dl ministru Lăpădatu voia să facă impresia că e capabil de acelaş „brio" pe care l-a dovedit la apărarea tezei contrare. A fost o atitudine de o rară elocvenţă. Atributul adecvat al acestei atitudini îl gâceşte oricine.

I. P. S. Mitropolit Nicolae, vrând să constrângă pe ministrul cultelor să-şi precizeze atitudinea printr'o declaraţie precisă [pe care, nesilit, n'a avut curajul s'o facă] l-a întrerupt cu cuvintele;

— Dacă noi adoptăm articolul 45 devenit 47 în redactarea cu care V'aţi prezintat în faţa corpurilor legiuitoare, ce faceţi D-Voastră, dle ministru, îl menţineţi?

— Il menţin, dacă se învoesc şi „ceilalţi" — răspunse încurcat şi cu faţa ca pământul, ministrul cultelor.

In acest moment Petru rostea în curtea pretoriului cuvintele: „Nu cunosc pe omul acela".

In Senat se coborâse o atmosferă de morgă. Banca ministerială n'o mai putea suporta. De aceea a făcut semn

prezidenției să suspende ședința. Și era Vinerea [30 Martie 1928].

A doua zi, Sâmbăta, după câteva discuții cari puneau într'o lumină și mai sinistră atitudinea petrină a ministrului Lăpădatu și a colegilor săi de bancă, I. P. S. Mitropolit Nicolae s'a urcat la tribună, spunând următoarele:

Inainte de a da cetire declarației mele, țin să fac următoarele constatări:

Ceice au reprezentat altă opiniune n'au făcut nici o concesiune din punctul de vedere extremist adoptat din capul locului. Mi se pare cu atât mai nejustificată această atitudine cu cât nu și-au documentat teza, ceeace am avut impresia că ați constatat și D-Voastră domnilor, senatori.

Tot atât de neînțeleasă mi se pare și evoluția pe care a parcurs-o dl Ministru al Cultelor în reprezentarea punctului de vedere al guvernului. Pornind dela teza pe care și noi am revindecat-o ca fiind întru toate în conformitate cu dreptatea și cu principiile cari stau la temelia legii cultelor, trecând apoi prin concesii și retractări, a sfârșit prin adoptarea punctului de vedere diametral opus, pe care în ședința de ieri am avut impresia că vrea să-l apere cu același entuziasm cu care l-a apărat pe cel dintâi.

Noi cari am avut și avem în vedere interesele superioare ale neamului, am mers cu spiritul nostru de conciliantă, pe care l-am avut din capul locului, până acolo, încât acceptăm punctul de vedere formulat în textul cu care s'a prezentat On. guvern înaintea D-Voastră, domnilor senatori, și pe care însuși guvernul l-a declarat ca un punct de vedere cu totul neutral.

In ședința de ieri P. Sf. episcop greco-catolic al Gherlei, Iuliu Hossu, a prezentat o propunere la care s'au raliat, prin declarația dlui Gyárfás, toți minoritarii.

Renunțând la articolul 47 al legii, guvernul prin consecințele logice ale acestei renunțări s'a raliat la teza extremistă a minoritarilor.

Intre asemenea împrejurări, dacă ne este greu să ne explicăm punctul de vedere al minoritarilor, dacă ne este și mai greu să scuzăm punctul de vedere al fraților noștri uniți, ne este cu totul imposibil să înțelegem și să urmăm noul punct de vedere al guvernului.

Noi am cetit în sfânta evanghelie prea mult decât ca să nu respectăm porunca ei: „Cuvântul vostru să fie așa, așa, nu, nu; iar ceeace este mai mult decât atâta, dela cel rău este".

După aceea, cu glas domol și plin de o tragică demnitate, a citit următoarea declarație:

Declaraţie.

Reprezentanţii Episcopatului Bisericii Ortodoxe române au considerat de o elementară şi sfântă datorie a lor să-şi exprime cu hotărâre convingerile şi să-şi spună cuvântul cu ocazia discuţiei generale a legii cultelor şi să atragă totodată binevoitoarea atenţiune a guvernului român asupra principiilor fundamentale pe cari, în interesul armoniei desăvârşite între confesiuni şi în interesul salvgardării celor mai superioare interese ale statului român, ar fi trebuit să şi le însuşească acest guvern la statornicirea definitivă a textului legii.

Episcopatul ortodox român a arătat că legea pentru regimul cultelor cuprinde dispoziţii în flagrantă contradicţie cu prevederile constituţiei precum şi dispoziţii, care lezează principiul fundamental al libertăţii conştiinţei religioase, principiu care formează însăşi axa centrală a legii cultelor.

De aceea Episcopatul ortodox român, ia cu profund regret la cunoştinţă nesocotirea desideratelor sale, izvorâte din logica faptelor, întemeiate pe drepturile imprescriptibile ale bisericii ortodoxe române, în care este reprezentată covârşitoarea majoritate a populaţiunei româneşti, refuzând în virtutea conştiinţei sale de demnitate şi de înalt patriotism, orice restricţiuni, precum şi orice ştirbire ce s'ar aduce în aceste clipe istorice suveranităţii Statului românesc.

Episcopatul ortodox român nu poate să lipsească dela datoria de a-şi mărturisi convingerile sale şi nu poate se nu insiste pentru liniştirea conştiinţei şi a convingerilor, ce şi-a creiat în cursul zbuciumului de veacuri asupra repercursiunei imense ce va avea în sufletul ţării întregi o lege de importanţa aceleia pe care astăzi Domniile Voastre, Domnilor Senatori, o veţi întări cu votul Domniilor Voastre.

Acest Episcopat conştient de misiunea sa nu poate intrelăsa să nu înfăţişeze, în adevărata ei lumină, postura piezişe în care se găsesc înaltele Corpuri Legiuitoare, nevoite să legifereze fără să fie în măsură de a-şi fi asigurat, în prealabil, deplina libertate de conştiinţă şi de acţiune.

Impotriva uzanţelor internaţionale celor mai elementare, subordonând principiul menţinerii neştirbite a suveranităţii interne, unor consideraţiuni de oportunism lipsit de temeiul adevărat, guvernul român a crezut a fi în drepturile sale legitime încercând a adopta şi a pune în concordanţă dispoziţiunile cuprinse în legea cultelor cu textul convenţiunii încheiate anterior cu Vaticanul, impunând în chipul acesta ţării întregi, respectarea voinţei şi intereselor unei organizaţii eclesiastice din afară de fruntariile României.

Conştient de misiunea, de drepturile şi datoriile sale, Episcopatul ortodox român formulându-şi toate rezervele

şi manifestând dela această tribună voinţa sa fermă de a vedea înfăptuită toată dreptatea şi salvgardată suveranitatea naţională internă a Statului român, nu va înceta nici de acum înainte un singur moment de a lupta pentru triumful unei cauze superioare care este a noastră a tuturora, ca şi a guvernului român deopotrivă, şi de a încerca, prin mijloace de persuasiune desprinse din paginele Sf. Evanghelii şi încredinţate nouă, purtătorii testamentului Mântuitorului Isus Hristos, de a repune biserica ortodoxă română în plenitudinea drepturilor sale pentru îndeplinirea misiunei istorice, ce i s'a încredinţat.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

[Semnaţi]:

Pimen mitropolitul Moldovei.
Nicolae mitropolitul Ardealului.
Gurie arhiepiscop al Chişinăului.
Roman episcop al eparhiei Oradiei.
Nicolae episcop al eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului.
Lucian al Romanului.
Grigorie al Aradului, Ienopolei, Hălmagiului şi al părţilor din Bănat.
Nichita al Argeşului.
Ghenadie al Buzăului.

Apoi, cu liniştea suverană a celuice are conştiinţa că a apărat până la sfârşit demnitatea ţării şi dreptatea Bisericii sale, a coborât dela tribună, îndreptându-se spre uşe.

Mitropolitul Ardealului descătuşat era silit să părăsească Senatul României mari... Ii urma, P. S. Episcop Roman Ciorogariu, îmbătrânit în cinste şi 'ncununat cu laurii atâtor izbânzi pe cari le-a câştigat în lupta eroică pe care a purtat-o pentru dreptatea neamului său sub stăpâniri străine... Era acelaş Episcop Roman, care botezase cu propriul său sânge nevinovat incinta senatului pe care era constrâns acum să-l părăsească, împreună cu ceialalţi episcopi ai Ardealului.

In incintă au rămas majorităţile, miniştrii, cântăreţii „celeilalte strane" şi publicul din tribune. Acesta-şi oprise răsuflarea; exponenţii catolicismului s'au cufundat în Scaune, de greutatea victoriei... majorităţile se ascundeau în bănci întrebându-se dacă senatul are subsol; iar miniştrii — o, miniştrii! — păreau a se întreba fiecare: „Nu cumva sunt eu, Doamne?"

Legea a fost votată.

In perspectiva morală se zărea „ţarina olarului"...

Neculce.

*

Cuvântul Ortodoxiei. La comentarul plin de elogii, adus de ziarul *Universul* în numărul 74 discursului — magistral din toate punctele de vedere — rostit în Senat de I. P. S. Sa mitropolitul Dr. Nicolae Bălan al Ardealului în dup'amiaza zilei de 27 Martie a. c. — în numele celor din tribuna publicului asistent aflu de interes pentru edificarea cetitorilor de a reda aci măcar o mică parte a impresiilor emoţionante, provocate de frumuseţea strălucitoare a adevărurilor multilaterale, exprimate de marele ierarh al Bisericii neamului.

Discursul I. P. S. Sale la legea cultelor era aşteptat cu o firească nerăbdare, dar şi cu deplină încredere. Increderea, nădejdea, n'a ruşinat nici de astădată! Căci *inspiraţia* înaltului ierarh a fost scoasă nu numai din cărţile nenumărate — cetite cu temeiu, precum şi din practica la faţa locului, ci era cu adevărat **divină,** ca şi cea a Sfântului Apostol Pavel. „Acesta este un adevărat urmaş al Apostolilor", este fraza prinsă din gura unui ziarist, care nici nu mai putea însemna pe hârtie, ci sorbea fermecat cuvintele adevărului istoric, rostite de I. P. S. Sa cu elanul credinţei.

Un altul tot ziarist distins — îşi ştergea lacrimile pe furiş.

Membre distinse din înalta societate bucureşteană plângeau cu duioşie la auzul suferinţelor ortodoxiei din Ardealul trecutului îndurerat. Intru amintirea entusiazmului şi admiraţiei stârnite, Societatea ortodoxă a femeilor române a dat seara următoare o serbare. Societatea a oferit I. P. S. Sale o casetă bizantină şi o scrisoare pe pergament.

Un uşier — dintre cei mai selecţi — plângea şi el. Când l-am descoperit, îmi destăinui cu frenezie: „Deşi multe am auzit în aceasta sală, dar ca acestea niciodată".

Aproape fiecare frază era răsplătită cu aplauze de membrii senatului. Publicului îi era greu a se abţine dela manifestaţia simpatiei colective. Mulţi au stat în picioare timp de 4 ore şi un sfert, ca să-l asculte. O adevărată «*şedinţă înălţătoare*» şi memorabilă pentru toţi ceice am avut fericirea să putem asista la dânsa.

O mândrie justă şi creştinească era înstăpânită pe feţele tuturor la auzul marilor adevăruri rostite întru reabilitarea ortodoxiei la locul ei binemeritat. In România întregită, aceasta credinţă strămoşească niciodată n'a fost mai măestrit şi mai entuziast apărată ca acum în şedinţele areopagului român de toţi ierarhii noştri în frunte cu I. P. S. Sa mitropolitul Ardealului.

Cuvintele acestea de omagiu sunt deci prinosul recunoştinţei din partea publicului asistent, faţă de I. P. S. mitropolit. *Dr. I. F.*

*

Dispoziţii nouă de salarizare. Pentru a alcătui în ţara românească un stat de plată se cerea să fi acrobat în matematici. Şi prin nouele dispoziţii de salarizare, nu se cere mai puţin, cu toatecă, ceice le-au întocmit socot, că au simplificat mult operaţia.

An de an s'au adăogat sporuri, şi pentru fiecare o rubrică aparte; şi fiecare spor după un calcul deosebit pentru diferitele categorii şi stări civile. Calculatorii deveniseră adevăraţi virtuoşi. Un profesor, fost director, rugat să-şi controleze sumele salarului ce avea de primit, a declarat: „Prefer să fiu scurtat cu 300 Lei lunar, decât să mi le mai calculez".

Anul acesta trebuiau adaose rubrici nouă. Dar unde? Nu mai încăpeau pe statele de dimensiunea cearceafurilor. Probabil aceasta i-a îndemnat pe cei din ministerul instrucţiunii publice să mai reducă coloanele, dar nu şi calculele. Noile „Instrucţiuni referitoare la salarizarea corpului didactic secundar" [adoptate rezumativ şi de ministerul cultelor, cum rezultă din ordinul Nr. 6843, din 2 Martie 1928], dă nişte tabele sinoptice despre toate sumele, ce trebue întroduse în state; prin urmare calcul gata. Dar *pacostea!* Incepând la 1 Octomvrie 1927, s'au dat 50% din sporuri la orele suplimentare şi integrante ale profesorilor şi la leafa de bază a funcţiei a doua; şi aici apoi complicaţie, care întrece pe cele de până acum, deoarece profesorilor cu aceeaş situaţie în învăţământ nu le iese retribuţie la fel.

Instrucţiile nouă, păstrează împărţirea veche în categorii a profesorilor; schimbă însă la unii obligaţia. Profesorii şi maiestrii suplinitori trebue să aibă 18 ore sau măcar 15, pentru a putea primi 80% din leafa titularului. Orele de lecţii sunt de 2 feluri: integrante şi suplimentare, fără a le explica. Din faptul că s'a întrodus şi a cincea gradaţie, deduc că aceste instrucţii sunt înainte mergătoarele legii învăţământului secundar, care se suvoltă acum pe birourile parlamentului, de aceea poate aplică ceva din textul ei. Fiindcă sporurile variază şi după starea civilă [căsătorit, sau, nu şi cu sau fără copii], cum şi după categoria de oraşe, retribuţia orei suplimentare sau integrante pentru fiecare profesor trebue calculată aparte şi aşa vom afla, că doi profesori egali cu situaţie în învăţământ vor primi pentru oră sume, ce diferă. Sporul de 50% din accesorii, se calculează ca şi leafa întreagă: întâi leafa de bază şi gradaţiile şi la aceasta $1/2$ din sporurile [la ore compli-

mentare: cu chirie și adaos familiar, la cele suplimentare — fără ele] unui titular fără gradații, dar cu situația ta civilă și a categoriei orașului în care locuiești tu, împărțită la numărul reglementar de ore.

Altă dispoziție nouă este, că celce are 2 funcții, va primi 50% din sporurile ei, dar funcționarii proveniți din învățători în slujbe bisericești nu, iar preoții la a doua funcție nu pot primi și gradațiile, ci numai leafa de bază și cele 50% din sporurile ei.

O altă dispoziție nouă e: referitor la impozit. Dacă cineva primește leafa pe două state deosebite, impozitul de 4% și 8% se aplică asupra amânduror la suma întreagă [fără a se scădea cei 750 lei lunar neimpozabili]. Referitor la ceice au întreținere în natură se spune, că la suma impozabilă au să adauge și *salarul de bază* și apoi a calcula impozitul, iar în exemplul din instrucții se ia *salarul de bază și gradațiile.* Care e normativ? Textul sau exemplul?

Nu precizează situația profesorilor de religie, decât în forma, că profesorii de religie sunt obligați la 10 ore cu salar de bază de 1200 lei, iar orele cari trec de numărul acesta se socotesc numai suplimentare, și nu pot complecta o catedră [15 ore]. Evident situația profesorilor cu parohie. — Pentru Ardeal, tocmai fiindcă nu e tradiția noastră să i se dea și parohie, și de ar fi — nu i se poate da din simplul motiv, că orașele nu sunt *românești* și *ortodoxe,* căci multe din ele nici n'au vre-o parohie românească, deși școale populate cu mii de elevi români și ortodocși sunt, — profesorul de religie trebue să fie asimilat în obligație și drepturi cu profesorii titulari de materii literare și științifice.

In această privință de altfel s'au făcut intervențiile de lipsă! Și după informațiile, pe cari ni le-am putut câștiga, catedrele de religie recunoscute până acum prin vre-un ordin ministerial, vor rămânea catedre perfect asimilate cu ale celorlalți profesori.

O altă dispoziție este, că funcționarilor, cari în 1927 n'au primit decât 80% din sporul acordat acelui an, — dela 1 Ianuarie 1928 încolo primesc și diferența. Deci profesorii, învățătorii și preoții primesc un nou spor de 20%, sau a patra parte din suma celui primit anul trecut. Pr. *Gh. Maior.*